

Atila.

Na vztoku je vstala vojska strašna
kot morje od meje do meje neba.

Mogočno vojsko je kralj Atila zbral, —
vse zemlje zapada bo zavojeval.

„Zdaj grem, zlatolasa Frankinja ti,
ti izmed vseh žen najmilejša mi!

Zdaj pojdem po slavo na daljni zahod
in setev krvavo sejal bom povsod,

in kadar se vrnem, vse zemlje vladar,
najdražji zaklad njen prinesem ti v dar!“

O, tlele so Atili temne oči
in poljubi njegovi so bili strašni.

In šel je po slavo na daljni zahod
in setev krvavo sejal je povsod,

in ko se je vrnil, vse zemlje vladar,
prinesel je ljubici svoji v dar

krvave in blede vse krasne glavé
vseh vitezov mladih iz tuje zemljé.

In ko položili so zadnjo pred njo,
zakrila je, Frankinja sinje oko

in bleda kot sneg in drhteča kot trst
se je zgrudila k ljubčevi glavi na prst.

Zaboden poginil je Atila kralj
še tisto noč, ko je pri Frankinji spal.

Vladimir Levstik.

Moja pesem.

Nebo, nebo kot moder vrt
in zemlja mlada pisan prt
in solnce kakor čolnič zlat, —
le jaz proklet sred srečnih trat!

Jaz hodim tod vse dni, noči
in v brazde sejem srčno kri,
a sinj ne zna, ne polja klas,
kaj v temni duši nosim jaz!

Vladimir Levstik.

Rdeči nagelj.

Jaz ti utrgam en nagelj rdeč.
Ko se ne bova videla več,
nagelj na tvojih bo prsih strohnel,
jaz pa počestno bom žensko objel.

Glej, svet ima pač mnogo reči,
da se v njih črna žalost zgubi.

Al kdor tebe v mislih ima,
samo še greh mu tolažbo da.

A. Gradnik.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Molly Esterhazyjeva se je bila polastila v tem cele družbe. Zopet je bila prva dama v tej bleščeči skupini in govorilo se je tu, kar je ona hotela. Opazili so, da jo je knez takorekoč odpuščanja prosil, in da se je to opazilo, občutila je tudi grofica Molly. Obhajala je torej pravo zmagoslavje v ponosni svoji duši. Govorila je veliko in duševito. In ljubeznivosti je sipala na vse strani, da je očarovala kneza in vso drugo družbo.

Eva Lujiza se je pritihotapila iz sosednje sobe ter sedla na svoj prostor pri mizi. Takoj jo je razjedala najkrutejša ljubosumnost, na licih pa sta se ji prikazali rdeči lisi, da je bila videti kakor makov cvet na pestri njivi. Opazila jo je tudi Molly Esterhazyjeva. In skoraj se ji je smilila ta otročja nasprotnica, radi katere se je malodane sprla s svojim prijateljem knezom Metternichom. To je bilo v istini tudi otročje! Dobiti je hotela priliko, da se sprijazni ž njo in da se tako poravna nesoglasje, ki je bilo kalilo prekrasni ta večer. Prešinila jo je srečna misel: na polju, kjer je stal oltar skupnega boga, naj bi se srečali, srečali v skupnem počestčenju tega boga! Kar je mislila, to je grofica Esterhazyjeva takoj izvršila. Nagnila se je h knezu, ki je še vedno tik nje sedel, ga ljubko pogledala ter šepnila:

„Ukaži, Klemens, da se nam še da francoskega vina!“

Nekoliko debelo jo je pogledal knez ter rekel vljudno: „Res, bilo ga je premalo!“ Mignil je lakaju in kmalu nato so se iznova servirale peneče kupice.

Vstala je Esterhazyjeva ter prosila kratkega, prav kratkega posluha. Zbrani so umolknili. Pričela je s svojim srebrnim glasom, da se je čulo, kakor bi trkalo srebro ob srebro. V najpravičnejši francoščini je govorila napitnico, s katero se je zahvalila knezu za divni današnji večer. Vpletla je vmes nekaj politike in dokazovala, da je knez Metternich duša kongresa, pa tudi duša ljubljanske družbe, ki jo oživlja, ki jo dviga iz vsakdanjega prahu do solnčnih višin, v katerih on sam kraljuje. Končno je pozvala

navzočne, naj pijejo v čast največjemu možu Evrope, priljubljenemu knezu Metternichu!

Ni treba povedati, da je bila družba po tej napitnici elektrizovana. Metternich sam je bil vzradoščen, govornici je galantno poljubil roko, nato pa je z globokim poklonom trčil ž njo, da je zazvenelo.

„Pri bogovih,“ je vzkliknil, „dobro bi bilo, če bi imel tuintam na svojem kongresu takega govornika!“

„Potem pa še reci: Mulier taceat in ecclesia!“ —

„Nikdar več!“

Molly Esterhazyjeva je kar žarela. „Pojdiva, Klemens! je rekla milostno. To priliko je hotela porabiti, da se sprijazni s Thurnovo konteso.

Srce Eve Lujize se je zvijalo od hudih muk, ko je govorila grofica Esterhazyjeva in ko je žela nato splošno priznanje. Sredi občnega navdušenja je bila naša kontesa edina, ki se mu pridružiti ni hotela. Rdeči lisi na njenem obrazu sta kar plamteli, po drobnem telesu pa ji je vrela kri, da sta jo zapustila razsodnost in preudarek.

Pred njo sta obstala grofica Molly in knez. Nenadoma je razburjeno dekle videlo pred sabo obraz svoje nasprotnice in v hipu je bil napravljen sklep, ji kaj žalega storiti!

Ona pa je s sonornim glasom izpregovorila: „Mi pijemo na čast njega svetlosti kneza Metternicha. Pri tem bi pač ne smelo manjkati naše kontese Thurnove!“

Posebno zadnje besede je govorila Esterhazyjeva s čarobno ljubeznivostjo. Dvignila je kupo ter tako pozvala Evo Lujizo, da bi trčili v čast njemu, katerega sta obe oboževali. Evi je zahitela zadnja kaplja krvi do srca; mehanično je posegla po čaši, ki jo je bil poprej lakaj postavil pred njo na mizo.

„Z vami, grofinja?“ je vprašala pogumno.

„Z mano, kontesa!“ In čarobnost Molly Esterhazyjeve se je še povejšala. Tudi tega otroka si je hotela podjarmiti, kakor si je bila podjarmila vso kongresno ljubljansko družbo.

Nastala je tišina v sobi. Deloma zategadelj, ker se je epizoda med Evo Lujizo in grofico Esterhazyjevo že nekaj predolgo pletla, poglavitno pa zategadelj, ker je bil v vse to zapleten knez Metternich, ki je tedaj stal tik svoje prijateljice ter se tudi veselil harmonije, ki se je imela roditi iz te epizode.

„Da, z mano, kontesa!“ Menila je, da si mlado dekle domišlja, da bi bila prevelika čast, če bi grofinja Esterhazyjeva trčila ž njo. Da bi jo osrčila, je ponovila: „Z mano, kontesa!“

„Z vami, grofinja Esterhazyjeva,“ — in ostri glasek se je čul iz kota v kot, da se ni preslišala niti ena beseda — „z vami ne pijem!“

Grofinja Molly je prebledela, knez Metternich pa je nekaj viknil.

Eva Lujiza je od ošabnosti kar koprnela: „Z vami, grofinja, ne pijem, ker ste — nespodobna ženska!“

Te besede so imele isti pomen, kakor bi ga bil imel udarec v obraz. Eva Lujiza je vrgla kupico od sebe, da se je žvenketaje razbila na mizi in da so se vinske kaplje razpršile Molly Esterhazyjevi po dragoceni svilnati obleki! Nato pa je v lahki svoji opravi pobegnila iz sobe, zapustivši za sabo razmere, katerih ni treba popisovati.

Tako se je končal damski večer pri knezu Metternichu! —

Petnajsto poglavje.

Nekaj dni se po Ljubljani ni drugega govorilo nego o Evi Lujizi in o tem, kako se je sporekla z grofico Esterhazyjevo na Metternichovem damskem večeru. Govorilo se je različno, in samo ob sebi je umevno, da se je mnogo pretiravalo. Med ljudstvom se je razneslo, da sta se dve grofinji stepli, in to radi kneza Metternicha, ki je imel na Dunaju zakonsko svojo ženo in cel koš zakonskih svojih otrok. Na kratko se je razvil škandalček, kakršnih je ljubljanski kongres malo doživel! Zahteval je svoje žrtve: prva je morala Molly Esterhazyjeva odriniti iz Ljubljane, za njo pa je odrinila tudi Thurnova obitelj. Takoj, ko so se bili vrnili v Radovljico, se je kontesa ulegla, ker je bila že v Ljubljani zbolela. Ženina si ni bila pribojevala na kongresu, pač pa je po mnenju grofinje matere spravila v nesrečo in sramoto vso obitelj. V vodo so bili zmetani vsi občutni stroški, katere je Thurnovim pogoltnil pohod ljubljanskega kongresa! —

Niti novice z bojišča niso Ljubljančanov tako zanimale, kakor jih je zanimal pripetljaj na damskem večeru. Pa tudi to se je poleglo in nad Ljubljano se je prikazala nova zvezda zanimivosti in vseobče pozornosti. Mestni župan je zasnoval odbor najodličnejših meščanov, ki je prevzel nalogo, prirediti sijajen ples na čast vsem „visokim“ in „uglednim“ v mestu bivajočim tujcem. V trenutku, ko je bil zasnovan ta odbor, sta bili Eva Lujiza in Molly Esterhazyjevi pozabljeni! Sedaj je vsakemu „uglednejšemu“ Ljubljančanu tičal v mislih samo ta bal! Govorilo se je, da bode odbor vabil na ples najvišje suverene, in zategadelj je hotel vsak postati član od-

sekov. Kdor vabi tako gospodo, se mu rado kaj svetlega na frak obesi! Zatorej bi bilo vse rado vabilo in župan Hradecki je doživel obilo zamer, ker ni mogel vsakega meščana v odbor poklicati. Potem se je izvedelo, da so najvišji suvereni najvdanejše povabilo milostljivo odklonili! Odpadlo je nekaj zamer, a ostalo jih je še vedno obilo, ker so kongresni ministri in druge diplomatske odlične osebe svoj obisk obljubili. In to so ravno osebe, ki najlaže človeku do kakega križca pripomorejo! V povabljenih rodbinah so nastala nato še druga vprašanja — toaletna vprašanja, katera so tiste dni imela ravno tisto važnost kakor dandanes, če moraš na ples tirati svojo mlado hčerko, katero bi rad obesil kakemu nadebudnemu mladeniču na vrat. Pri tem so pa še matere, ki hočejo pri takih plesih biti napravljene kakor šopirne lilije na polju. Kakor dandanes, je bilo to tudi v stari Ljubljani!

Razburjal in razvnel je torej ta ples duhove in srca! Vse ga je težko pričakovalo, posebno matere in dekleta. Plesalo se je dne 25. februarja v okrašeni redutni dvorani. Pričetek je bil napovedan na osmo uro, pričelo pa se je dosti pozneje, ker že takrat ni hotela nobena deklica prva priti na ples. Tedanji plesi pa so bili mnogo večjega pomena, nego so današnji. Na njih se je shajala cela Ljubljana, ki tedaj še ni bila razcepljena v politične stranke. Staro in mlado se je zbiralo v reduti ali pa na strelišču in prijatelji, kateri se mesece dni niso videli, so prišli čisto zanesljivo na ples, samo da so se zopet enkrat prav pošteno razkramljali med sabo. Na plesih se je rodila ljubezen in kovala so se nova prijateljstva. Posebno zakonske ženice so iskale novih čestilcev in zatorej ga ni bilo ljubljanskega plesa, da bi se ne bil primeril kak masten škandalček. Ker pa je bila takratna Ljubljana precej nemoralna in ker je posebno zakonska zvestoba bila blago, ki se je na ljubljanskem trgu precej pogrešalo, so se take reči kmalu pozabile.

Prvi, ki so prišli na ples dne 25. februarja, so bili stari gospodje, neki ostanki iz kranjskih francoskih časov. Ti možje so skupaj držali v gostilnah in tudi na plesih. Bog jim je bil še vedno cesar Napoleon in večkrat so se tudi ogrevali za republikanske nazore in za veliko francosko revolucijo. Imeli so se za nekaj senat, ki si je prisvajal pravico, hvaliti preteklost ter zabavljati na sedanjost. Kamor so prišli, so imeli svojo mizo, in gorje nesrečnežu, če je prisedel k tej mizi, ako ni spadal v njih krog. Tudi na omenjenem plesu so si bili zagotovili mizo, in sicer v zadnji sobi proti šentjakovski cerkvi. Točno ob osmih so že sedeli pri svoji

mizi, vsi opravljeni, kakor je bila moda leta 1808., tako da so tudi v obleki kazali, da še vedno žive v dobi, ki je pretekla. Bilo jih je kakih deset glav. Pili so vino in brez ozira, da so na plesu, so že ob osmih pušili iz dolgih pip, da so se napravljali oblački po mali sobi. To pa pred vsem zato, da bi se jim kako nepotrebno ženstvo ne zagneznilo v sobi ter jih motilo v prijateljskem sestanku. Najprej so se spominjali preteklosti. Načeloval jim je star gospod, ki je polovico obraza skrival za visoko kravato. Včasi je dvignil glavo izza te kravate, da je bil podoben želvi, kadar sili z glavico iz svojega oklepa.

Oglasil se je tenak možiček: „Gospod obristvahtmajster, čas je!“

„Prav imate, gospod sekretersuplent! Čas je!“

S temi besedami je vstal g. Alborgetti, nekdanji obristvahtmajster ljubljanskega kora meščanskih grenadirjev. Bila je zelo spoštovana relikvija, in ko je stal pred omizjem, je bilo vrpto z največjo vdanostjo vsako oko vanj. Vsi so odložili pipe in vstali. On pa ni ničesar govoril, samo kupico je dvignil ter se oziral po zbranih. Potem je pil in vsi so pili ž njim. Bila je to tiha napitnica, ki je veljala spominu na svetohelenske pečine prikovanega imperatorja.

Postavili so čaše na mizo in sedli. Obristvahtmajster pa je nergal: „Gospod komandant, sedaj je tvoja vrsta!“

Dvignil se je Tine Dreo, nekdanji obristvahtmajster in komandant meščanskega lovskega kora v Ljubljani. Slovesno je izpregovoril:

„Da bi poginili!“

Ta napitnica je veljala Angležem, Napoleonovim trinogom. Zbrani so navdušeno izpraznili čaše ter posegli po odloženih pipah.

Po končanih oficijalnih napitnicah se je zopet oglasil bivši sekretersuplent ljubljanskega magistrata, gospod Miha Martin Gerson: „Kaj pričakujete, gospod obristvahtmajster, od današnjega večera?“

Dr. Alborgetti je skoraj popolnoma izginil za svojo kravato: „Kaj naj pričakujem? Tisti časi, ko je imela Ljubljana bleščeče plese, so minili!“

„Da,“ je odgovoril Nace Serbec, ki je bil svoj čas praporščak pri drugi kompaniji meščanskih lovcev, „maršala Marmonta več ni!“

„In ne župana Kokalja!“ je dostavil Miklavž Reher, kapitanlajtnant v isti kompaniji.

„Prav pravite, gospod kapitanlajtnant,“ mu je pritrdil Miha Martin Gerson, „takega župana, kot je bil Kokalj, ne bomo več imeli!“

Gospod Matija Kiker, zdravnik in lastnik jako strupenega jezika, pa ga je zavrnil: „Kaj boš ti, rajtoficir, ki te žena nikamor ni puščala!“

„Sekretersuplent!“ se je zatogotil Gerson.

„No, pa sekretersuplent“, se je odrezal Kiker rahlodušno.

Naslov gospodu Gersonu je bil „rajtoficir in sekretersuplent ljubljanskega magistrata.“ Ali rajtoficirja ni rad čul in zatorej je nastalo nasprotje med njim in Kikrom.

„Ne prepirajta se!“ ju je pokaral kapitanlajtnant Reher.

„Le ne prepirajmo se,“ je izpregovoril lekarnar France Glorija, „le ne prepirajmo se! Kaj pa tvoja zaloga, Miklavž?“

„Moja zaloga,“ je odgovoril kapitanlajtnant Reher, „je v najboljšem redu!“

„Bil je republikanec in v svojem stanovanju je napolnil sobo s starimi puškami, da bi se moglo ljudstvo oborožiti, kadar prične boj proti svojim trinogom. Ko je ta ljubljanski original nekaj let pozneje umrl, je provzročevala omenjena zaloga pušk njegovim dedičem ne malo sitnosti!“

Tu je Abraham Buserin, bivši član meščanskega odbora na magistratu, speljal govorico na drugo polje: „Kaj pa Češkovi? Danes se bodo šopirili s svojo princesinjo?“

„In Smole bo capljaj za njimi!“ je pristavil Kiker.

Trgovec Polde Frörenteich pa je važno omenil: „Ne vem, menda se nekaj kuha! Tu je neki laški princ!“

„Aha!“ so viknili unisono.

Oglasil se je obristvahtmajster Dreo: „Ošabni ljudje so to! Pa odkod? Pa zakaj?“

„Pa zakaj?“ — je posegel po besedi Matija Kiker, — „to vedo že kavke pod Turnom. Niste li ničesar čuli, gospod obristvahtmajster, o tistem francoskem sodčku!“

„Nekaj sem čul,“ je odgovoril Dreo, „pa bi skoraj ne verjel.“

„Pa je vendar gola resnica,“ — je zatrjeval Kiker. — „Ko so Francozi bežali s kastela, niso privoščili svoje kase avstrijskemu zmagovalcu. Soliden sodček, nabit z rumenimi lujidorji, so spustili po bregu nizdol, ker so ta zaklad privoščili kakemu revnemu meščančku. Pritrkljal se je Francetu Češki na vrt in poznal sem še hlapca, ki mi je sam pravil, kako težko sta ga s starim Francetom spravila in skrila v klet! Vidite, odtod ta ošabnost!“

(Dalje prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

oslej sem zopet dalje časa tičal nepremično v Berlinu, v petek in svetek; in le še malo tednov mi je preostajalo za bivanje ondi; junijevi dnevi so se kar podili. — Skoraj častna zahteva je bila, da vidim tudi slovito poletno prestolnico nemškega cesarja, Potsdam z okolico, ki so o njej govorili vsi navdušeno. — Od Spandava doli in mimo Potsdama teče reka Havel, pravzaprav ne reka, ampak nepretrgana skupina samih in to zelo velikih, povsod plovnih jezer. To je bilo treba videti. Že prvega majnika so me bili znanci vabili, naj grem praznovat prihod pomladi v Werder, to je mestece ob Haveli, zapadno od Potsdama. Werder je namreč po vsej severni Nemčiji znan zaradi svojega sadja, posebno zaradi češenj, ki so nasajene drevo ob drevesu po ondotnih brežuljkih. Ker okrog prvega majnika vse cvete, je pogled na te hribce, vse pokrite z belim cvetjem, baje res čudovito lep. Ker pa sem vedel, da mi silni naval ljudstva pri tej priliki skvari polovico užitka, sem poset teh krajev odložil za poznejšo priliko, hoteč si obenem ogledati od Werderja sem vse znamenitosti tja do Berlina; to ni bil majhen načrt, kajti semkaj (v Werder, Potsdam z okolico, Wannsee, Grunewald) se stekajo v prostem času stotisočine milijonskega prebivalstva berlinskega. Zato sem prvega maja pač videl pešce, kolesarje, avtomobiliste, ki so prihajali iz Werderja, vsak ovenčan z belim češnjevimi cvetjem in skoraj vsak z izpraznjeno steklenico, natakunjeno na palico; iz mesta pa se nisem ganil.

Sredi junija sem si odbral ne posebno vroč dan, se napravil za pešpot in se odpeljal, sestavivši si točno ves program, z vlakom preko Potsdama naravnost na skrajno točko v Werder. Že vožnja me je zanimala; najprej skozi Grunewald mimo raznih jezer, zlasti dvakrat po dolgih, dolgih mostovih preko zelo široke Havele, prvikrat pri Potsdamu, drugikrat tik pred postajo Werder.

V Werderju sem hitro izstopil in jo mahnil mimo prvih hiš po cesti, na debelo posuti s peskom, podobnim prahu, proti gričevju,

ki se dviga na levem bregu Havele. Že od daleč sem zapazil vrtove in sadno drevje. Stez je peljalo vse polno kvišku, a izvečine za goste mnogoštevilnih gostilen, ki so pozdravljale radovednega tujca. Izberem si pot, ki ni bila zastražena z nobeno gostilno in je po mojem presodku peljala na najvišji del tega gričevja. Hej, kako se je stopalo kvišku! Po pesku sicer, a v „gorah“ smo peska vajeni. Prehitro sem bil na vrhu, a tu sem res ostrmel.

Kamor sem se obrnil, povsod najbujnejše sadje, največ res češenj; dozorevale so baš in lahko rečem, da tako polnih še nisem videl nikjer. Celo drevo je bilo en sam grozd češenj; oprijemale so se češuljic, vejic, celo debla. A vidi se tudi, s kako skrbnostjo se vse goji: drevo je tu v človeških rokah le plodno orodje. Ta drevesa niso visoke češnje, ki jih pri nas občudujemo; ne, to so nizka, čokasta, gostovejua, pa od življenske moči prekipevajoča drevesa, skrbno negovana od pazljive roke. Najmanjšega madeža ne najdeš na njih, nobene nepotrebne vejice. — Med češnjami stoje breskve in marelice in v gredah po tleh žare ogromne jagode, debele, kakor so pri nas marelice. Zdaj sem razumel, zakaj so v Berlinu jagode in marelice dokaj cenejše nego pri nas. — Prej znancem sploh nisem hotel verjeti, da bi rasle na teh peščenih tleh češnje, jagode i. t. d.; a ob takem negovanju bi postala rodovitna tudi gola skala. Ima pa tudi vsak obdelovalec v oskrbo le malo prostora, ki je ograjen in zavarovan s plotom in preskrbljen z gnojem in vodo. Čuda lične hišice so bivališča teh obdelovalcev. Saj posestniki sami pač niso; kajti tod povsod, sploh v severni Nemčiji, je zemlja last veleposestnikov ali družb, ki imajo za vsako parcelo posebnega obdelovalca in njega družinico, napol najemnika, napol hlapca, navadno z dnevno plačo (povprečno po 2 K) in z določeno mero pridelkov. Malih samostojnih kmetij, kakor so naše, skoraj ne poznajo.

Tudi razgled odtod je bil res kaj vreden, pa le proti severu in vzhodu doli na široko Havelo, ki je tu eno edino podolgasto jezero, izgubljačo se v daljavo. A čas je hitel. Stopal sem nekaj časa po slemenu gričevja, vedno po globokem pesku, potem sem stekel doli ob reko; prekoračil sem en njen rokav, preko katerega pelje most, in sem bil na Werderskem otoku, ki že skoraj nima prostora za mesto, ležeče na njem. Drugo me tu ni zanimalo nego na vzvišenem prostoru — sredi mesta, kakor n. pr. tudi v Hamburgu — star mlin na veter, ki je svoje razdrapanje peroti hreščeče vrtel.

Odtod sem se prepeljal čez širši rokav Havele na njen desni breg; hotel sem namreč odtod peš v Potsdam skozi „Wildpark“,

ki se razteza med obema krajema in proti jugu pokriva trikotni polotok, okrog katerega se zavije Havela. Prepeljal sem se z motornim čolnom. Prevoznik in njegov pomočnik sta me kaj radovedno ogledovala in prvokrat za svojega bivanja v Berlinu sem bil naravnost vprašan, kak rojak sem; prevoznik sam me je imel za — Francoza. — Prišedši na oni breg, sem jo urezal po široki cesti proti Potsdamu; travniki, močvirja, posamezna drevesa — to se je vrstilo ob njej.

Nikjer ni bilo živega človeka na tej široki cesti; v močvirju na desni je včasih zašuštel visoka trava: zdramil sem povodno ptico, ki se je umaknila nekaj metrov in me potem, zibaje se v vodi, skozi trsje opazovala. Všeč mi je bila ta idilska pokrajina, ki me je spominjala na ljubljansko barje. Čez ne čisto pol ure me je pripeljala cesta do gozdovja in je držala ob njega levem robu. Teman gozd je bil to, ob cesti visoko ograjen z žico in očitno silno vestno oskrbovan: začenja se tu svetovno znani Wildpark, last nemškega cesarja. Korakal sem ob njega robu in čakal, da dospem do kakega vhoda, da zapustim široko cesto in krenem v Potsdam skozi gozd.

Tu me sreča prvi človek. „Deseti brat Martinek Spak,“ sem si mislil. Mož je bil precej razcapan, na glavi je imel luknjav klobuk, okrašen s cvetjem, v desni roki gorjačo in — kar ie poglavitno — bil je bos in čevlje je nosil obešene čez hrbet! Mogel bi se ga zbatil tu na samem, a sam nisem baš bil videti tak, da bi kdo pri meni, skromnem pešču, iskal bogastva. Zato sem bil povsem miren, ko je potnik zavil naravnost proti meni. In res! Prijazno me je pozdravil in me vprašal, ali pride tod v Werder in kako daleč še ima. Ponosen sem bil, da sem mogel, sam tujec, tujcu vse povedati prav natančno.

Kar se cesta zavije na levo in ob ovinku zapazim gradiču podobno poslopje, ob njem pa lesena vrata v Wildpark. Priprta so bila in postal sem ob njih. „Ali je dovoljen vstop ali ne?“ sem preudarjal. Ko se malo ozrem, zapazim na stebriču pribito desko s pravili o posecanju tega cesarskega gozda. Preden sem jih začel čitati, se oglasi preko ograje prijazen ženski glas: „Le kar vstopite!“ Bila je paznikova žena z otročičem. Seveda sem takoj stal pri njej, in ko sem ji ponudil dva „groša“ in še otroku nekaj bronastega drobiža, sva bila precej dobra znanca.

„Moža ni doma,“ je pripovedovala; „šel je gori v Potsdam cesarju poročat, kako je z našimi jeleni.“

Ta vest mi je bila malo neprijetna, ker sem zdaj vedel, da mi bo nemogoče si ogledati cesarjev grad v Potsdamu, kakor sem nameraval; kajti kadar je cesar navzočen, tujci nimajo pristopa.

„Ali je dosti jelenov in druge zverjadi?“

„Seveda,“ mi pravi, „jelenov bo kakih sto, sama ne vem; tudi divje prasiče imamo, srn in zajcev pa kar mrgoli; saj jih boste videli med potom.“

Poslovim se in jo mahnem v Wildpark, v „divnjak“ bi rekel po Prešernovo (v pesmi „Judovsko dekle“), ko bi ne bil Levec prav zdaj¹⁾ pojasnil, da si Prešeren te besede ni izmislil za kak „Wildpark“, ampak da jo je našel v svoji rojstni vasi kot ime za neko seč, obstoječo iz leščevja, lip in brestov.

Wildpark je res krasen gozd. Stoletno košato drevje na levi in desni, skrbno negovano, a vendar toliko kaže prirodo stanje, da se nam ne zdi umetno; to obsenčuje gladko pot popolnoma. V tej polutmini sem se spominjal domačih gozdov v Pokljuki, v Bistriški dolini nad Kamnikom, na Menini . . . Pot je bila sicer ravna, a gozd je bil le pravi gozd, vonj gozden, tišina gozdna. Stopal sem lahko, kakor bi se opiral ob peroti.

Zašumi na desni: sramežljiva košuta obstoji kakih deset korakov pred menoj, me pogleda in se počasi vrne v goščo. Na levi se odpre trata, ki je očitno nalašč puščena. Tu je bilo življenje! Fazani so se izprehajali po njej in niso niti zbežali, jerebice so se menda le iz koketnosti umaknile in dva zajca sta se pasla ob robu kakor pri nas ovce, a sta le puhnila v goščo, ko sem tam stal predolgo. — Potem me objame še gostejša hosta. Tu vidim na levi bronast kip jelena v zeleni ograji in zraven na kamenu napis: „Tu je Njega Veličanstvo ustrelilo svojega tisočega jelena.“ — Tisoč! Zasmilile so se mi lepe živali in zamislil sem se ob nadaljnjem potu. Zbudi me pasje lajanje: prehodil sem Wildpark. Rabil sem, naglo hodeč, eno uro, po poti, ki gre, kakor bi jo potegnil z ravnilom.

Prišel sem iz gozda prav pri postaji istega imena (Wildpark-Station), ki ima poseben oddelek in poseben dohod za cesarja.

Takoj onostran železniške proge, ki pelje ob severnem robu „divnjaka“, se namreč raztezajo obsežni, prelepi nasadi (Park von Sanssouci), ki spadajo k poletnemu bivališču nemškega cesarja, k takozvani „Novi palači“ (Neues Palais). Tu vlada ne le razkošje, ampak prava umetnost diha iz vsake priprave; saj so se malodane

¹⁾ Koledar družbe sv. Cirila in Metoda 1907, str. 27.—30.

vse te naprave izvršile pod Friderikom Viljemom IV., ki je imel res zmisel za pravo umetnost in ni kazal prav nič tiste vsiljive reklamnosti in ohole zadirljivosti, ki skvarjata užitek pri skoraj vseh novejših umetniških tvorbah berlinskih.

Tu sem, v ta Sanssouci in v Wildpark pojdi vsak, ki ga pripelje pot do Berlina.

Res nisem vedel, kaj naj bolj občudujem: ali krasno floro na eksotično lepih gredah, fin arrangement med nasadi, drevjem in tratami, ali prelepe lope, vse postavljene v vedno še nedoseženem starogrškem slogu, ali čudovito lepe kipe, postavljene vedno v tako okolico, da učinkujejo najbolje, ali umetne vodne priprave, vodomete, male slapove, ali naposled obzirnost občinstva — vrt je javno pristopen, dasi okrog in okrog visoko ograjen — občinstvo, ki ne poškoduje prav ničesar in ne zapušča nikakih sledov.

V palačo samo seveda nisem smel. Približal pa sem se gradu, v vsakem oziru lepi stavbi, do nizke ograje, kjer je stala straža. Straža pa ni osorna in nepristopna, kakor bi si tujec mislil. Poznal sem že berlinsko vojaštvo in sem vedel, kaj si smem dovoliti. Ogovoril sem vojaka, mu ponudil obligatno napitnino in pričela sva se pogovarjati. Obžaloval je, da me ne sme spustiti v grad, a tolažil me je, češ, grad je odzunaj krasnejši nego odznotraj. Kramljal je potem o svojem domovju gori nekje v Pomorju, hvalil se je, kako prijetno in malo utrudljivo je vojaško življenje v Potsdamu in v Berlinu; pri tem je seveda opazil vsako žensko bitje, ki je šlo mimo naju. Da se je že navzel berlinskega duha, je pokazal, ko je šla mimo ne posebno lepa dama; pouči me je:

„Häßlichkeit entsetzt immer
selbst das schönste Frauenzimmer“.

Potem sem stopal tik ob parku po dolgi ulici v Potsdam sam. Med potom sem kosil po načinu berlinskih izletnikov: jedel sem posebne vrste štruco, „Stulle“ jo imenuje Berlinec. To je zelo praktična in redilna jed: dva precej tenka kosa črnega kruha, vsak po eni strani namazan s surovim maslom in po maslu obložen s tenko narezano svinjsko gnjatjo, oba kosa pa z namazanima stranema položena trdo drug na drugega, to je berlinska „Stulle“. Grize se vprek čez oba kosa in se nikdar ne narezava. To jed pa vrček piva dajte Berlinu, in nasičen in napojen je. Tako štruco sem hrustal in jo mahal v Potsdam; jesti se namreč tu ne sramuje nihče.

O Potsdamu samem nimam kaj posebnega poročati. Vidi se, da je cesarsko in vojaško mesto. Navadnih ljudi in navadnih hiš skoraj ni; ob ulicah se vrste vilam podobne palače, vrvenja po ulici sploh ni, konjska železnica tod še deloma vozi in po ulicah se šetajo skoraj le imenitniki.

Odpeljal sem se in sem pred prihodom v Berlin izstopil v Grunewaldu na istoimenski postaji; potem sem krenil v to obsežno gozdovje, kake trikrat večje, nego je Wildpark. Razteza se zapadno in južno od Charlottenburga ob Haveli doli blizu do Potsdama; posebno znamenito je Vansko jezero (Wannsee). Tudi ta gozd je cesarjeva (ali kraljeva) last, a njega vzhodni del je popolnoma prepuščen občinstvu; v zapadnem delu je lovski revir za divje svinje, ki jih je tam precej. Kdor pozna le vzhodni, Berlinu bližji del, ta bi kar ne verjel, da živi pol ure proti zapadu taka divjačina. Kajti vzhodni del je pravo šetališče za Berlinca; ob robu gozda se vrste vile bogatih mogotcev („Kolonie Grunewald“) in med njimi so izpeljane senčnate ulice, pravi drevoredi. Na vsakem pripravnem mestu, posebno ob jezerih, ki jih je tu več, so restavracije.

Onostran vil se razprostira gozd. Kak gozd? Edino borov! Ti bori so vsi enaki, vsi imajo visoko gori krono; majhnih borovcev ni prav nič, tako da se spodaj vidijo le gola debla, tla ter pesek in vedno pesek. Zato hodi občinstvo, koder se mu poljubi, ker se ni treba držati potov. Dopoldne je tu sila samotno, ti večno tihi bori na človeka kar moreče pritiskajo; a popoldne in proti večeru, zlasti o praznikih, je ves gozd poln. Kamor stopiš, srečavaš v najrazličnejših položajih posameznike, obitelji in največ dvojic. Skriti se tu ne more nihče, ker ni nikakega grmičevja, nikake gošče; ljudje tudi očitno ne računajo na to, da bi jim kdo kaj zameril; komur ni všeč, naj ne hodi tja! — V gostilnah traja še čez polnoč ves direndaj bližine milijonskega mesta. Skrbjeno je za ples in za razne zabave očem in ušesom, a baš poceni ne.

Kdor hoče opazovati prav velikomestno drvenje, ta si pač privošči prostor v najboljšeje ondotnem zabavišču: pri „terasaх“ v Halenseeju. Te terase so na eno stran odprti, tronadstropno drug nad drugim se dvigajoči hodniki, postavljeni v polukrogu z razgledom na malo jezero in preko Grunewalda, a pod njimi je velik restavracijski vrt s šetališči, s telovadno pripravo, z vodometi, čolni itd. Dve godbi igrata izmenoma in po noči je ves velikanski prostor čarobno razsvetljen. Tod posedajo tisti, ki si hočejo privoščiti kaj posebnega in torej imajo kaj pod palcem ali pa se delajo tako,

kakor bi kaj imeli. Saj je v to restavracijo, ki ima v njej po mojem presodku prostora kakih 10.000 ljudi, treba plačati celo — vstopnino, ki znaša nekako 1 krono.

Tudi to sem si ogledal ob povratku iz Potsdama; s tem je bil dnevni program dovršen. — —

Malo pred odhodom iz Berlina me je gnala nekega praznika radovednost še proti vzhodu ali pravzaprav bolj jugovzhodu. Tam kaže namreč Spreva, ki je v Berlinu kaj skromna reka, vse drugačno lice. Razširi se namreč tu (kot „Oberspree“) že sama ob sebi v prav jezersko širino, dela pa mestoma v stranskih zalivih prava jezera. Zlasti sem si hotel ogledati največje jezero v berlinski okolici, Müggelsko; skozi njega se pretaka Spreva in podobno je malemu morju.

Peljal sem se z železnico v Grünau, od tam sem se namenil iti peš do omenjenega jezera ter se prepeljati čeznje. Izbral sem si to pot, ker leži med Grünavom in med omenjenim jezerom hribček, daleč na okoli najvišji, menda celo nekaj nad 100 metrov visok. — Ker je bil praznik in lep dan, je bilo po vseh potih izletnikov toliko, kakor bi bila pota mestne ulice. Do hriba (Müggelsberg) je peljala pot skozi redek gozd, poln peska. Tu sem videl, čemu je ta mehki pesek dober. Srečaval sem namreč cele družbe, ki so — bose gazile po mehkem, vročem peščenju, gospodje in dame, seveda s primernim krikom in smehom. O te berlinske noge! Pa o njih pozneje! . . .

Prišel sem na vznožje griča; nanj pelje široka pot, seveda zopet polna peska. Nagnjena je precej, nekako tako kakor navadna pot na ljubljanski Grad. Tu sem mogel opazovati, kako moč ima do človeka količkaj gore. Pri tem klancu so ljudje kar noreli; podili so se vrisokaje kvišku, podili navzdol, namreč podili, kolikor so to znali, vsi vprek, staro in mlado, civilisti in vojaki. Seveda je bila vsaka njih kretnja nerodna; kaj vedo ti ljudje, kako se teka po gorah! Kar smejeti sem se moral trem podčastnikom, ki so se hoteli posebno izkazati, da znajo teči navzdol. Kako so kobalili s tistimi le koraka po ravnem vajenimi nogami, držeč se strmo kvišku, dokler niso, kar bi jim bil lahko prorokoval, zdrsnili vznak v pesek!

Z vrha griča sem si privoščil razgled. Proti jugu, vzhodu in severu gozd, vedno gozd, enakomeren borov gozd; vmes kot široki pasovi razni deli Spreve, proti severu, tudi sredi gozdov, okroglo, bleščeče Müggelsko jezero, proti zapadu siv dim, berlinsko ozračje. — Uro pozneje sem se že zibal na parniku, ki me je peljal preko

jezera v lepo ležeče mestece Friedrichshagen. Tu sem si ogledal izvrstne plavače, ki so ostali po cele ure v vodi, mirno se zibajoč tam daleč kje od brega; zanimali so me tudi brhki jadniki, parnikov pa itak v Berlinu kar mrgoli. — —

Tako sem spoznaval in spoznal okolico. Slikovita nikakor ni pokrajina; a ko se je privadiš, postane prav mikavna. Neprecenljive vrednosti so mnogobrojna jezera; voda v njih res ni lepa, pa svojo moč ima vsaka voda; mogoče so vse povodne zabave in te v marsičem nadomestujejo planinstvo.

Pri dveh posebnih prilikah sem se peljal tudi v daljšo berlinsko okolico; prvič severno do (Baltskega) morja za pol dneva v svetovno kopel Heringsdorf, a drugikrat v Hamburg. Kaj novega pa tudi tu nisem našel: jezera, gozdi, pušča, močvirje se menjavajo. Povsem nove so bile pri obeh vožnjah zame mnogoštevilne, resnosmešne — štorke, ki sem jih opazoval ob železniškem tiru. Te solidne, družinske ptice so me opominjale, da se je treba vrniti čim prej v domovino.

(Dalje prihodnjič.)

Grkinja.

Ah, ko Nimfa nebeška prekrasna
je z majoliko v roki tu stala;
in ta Grkinja ponosnoprijazna
mi iz majolike piti je dala.

In oči te črne peklenske
so gledale sladkoudano;
se spovedal bi grehov skesano
v objemih te ženske . . .

Poljubila se nisva,
ker razumela se nisva,
le oči med seboj se umele,
le oči med seboj se objele.

Petruška.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Noč kraljuje.

Noč do skrajnih mej obzorja,
noč popolna.

Dan je daleč, daleč;
niti slabega odseva
ni zapustil v hladnem carstvu,
kjer njegovo je sijalo
nekdaj zlato solnce,
ki sedaj se sveti tujcem
tam nekje na drugi strani,
daleč — daleč —

Srepro gleda noč v dolino,
kjer se razlivala luč je
živa, jasna in vesela.

S saboj vzel miline svoje
dan je za vrhove strme
in za nepregledno morje,
noč pa trosi svoja čuda
zdaj po svojem svetu.

S temno roko si je zemljo
vso izpremenila.

Drugo je sedaj gorovje,
do neba grozé štrleče,
liki bajni velikani

iz polglasnih mračnih pravljič,
liki čudežne pošasti
v temnih, dolgih rjuhah.

Druga je sedaj dolina,
ki iz nje kipe temine,
liki črni morski vali
se na dnu prelivajoče
in navzgor šumeče pene,
pa strahove brez obrisov
in teles porajajoče.

Druga širna je planjava,

nego bila je po dnevi,
ko na njej je valovalo
tukaj bujno zlato klasje,
tamkaj pa visoka trava,
ko so mešale med žito
se modrice, slak in mak,
ko po trati je posuta
bila materina duša,
kozja brada, kosmatinec,
kukavica, bobkovina,
pa je vsaka cvetka zase
prosto rasla in cvetela.
Njive, travniki, grmičje —
eno vse ima obliko,
v nedogledni, nerazločni
enoličnosti izgine
vsaka lastnost in posebnost,
in razlike, pestre slike,
jasne, žive in prijazne
s svojo težko, temno roko
vse izbrisala je noč.
Drugo je srce človeško,
v dnevni jasnosti ponosno,
mirno, močno in pogumno,
v temni uri več in čukov
pa drhteče in boječe,
senc nedolžnih se plašeče.

Gori na nebeškem stropu
zvezdice migljajo drobne
in blaže temó v nižavi.
Ali solnca ni na nebu . . .
Medlobleda nočnih lučic
brez toplote je svetlost;
le slaboten svit se ziblje
nad široko krajino,
jasnost pa se ne približa,
in oko, ki nesigurno
blodi po megleni dalji,
in uho, ki ne razloči

tajnostnih glasov in šumov,
ne ohrabri plašne duše,
stiskane, trepetajoče,
hudobije moč sluteče
in v prikazni domišljije
v slepem strahu verujoče.
Druga duša je po noči,
kadar tožne votle jeke
iz gozdov odmevajo
in po vlažnohladnem zraku
bolni vzdih plavajo.
Toda volja? . . . Strah je prazen,
vse v naravi je naravno,
tudi v noči vlada Zakon
nesklonljivi. Vse je jasno,
tudi kar tema pokriva . . .
V duši nasmehlja se nekaj,
dražestno noči bajilo
razodene tolažilno
se doslej boječi duši.

Noč ima lepote svoje;
divji hrup in šum vrvenja
in pehanje tekmovalcev
v dnevnem boju za življenje,
za obstoj in pridobitve
je pregnan in pokoj vlada.
S solnčno jasnostjo izgine
ostri žar, bleščoba rezka
in utrujenih oči se
mir dotakne z mehko roko.
Iz somraka splava tiho
na površje čudovita
nočna cvetka, fantazija,
čarodejno tolažeča
bolne duše, trudna srca
in odpirajoča misli
svet krasote in skrivnosti.
V najpopolnejši lepoti
se razvija cvet ji bajni,

kadar zvezdice žarijo,
kadar spe vse trezne sodbe,
kadar zaodene zemljo
mir z nevidnim pajčolanom,
pa v temini in v tišini
oživijo tajnosti.
Speče duše zibljejo se
v sanjah, budnim pa odpira
svet se časov, svet prečuden,
poln krasote nenavadne,
svet odsev in barv neznanih,
svetlost senc in temnih luči
in dišav mamljivih, močnih,
ki iz njih puhti opojnost
sladka, mehka, vspavajoča . . .
Svet vsakdanji se raztaja.
Pravljice žive in bajke
čudežno življenje,
kakor sence starih, davnih
pokopanih časov,
kakor slutnja nerojenih,
v krilu pozne dobe spečih,
zagonetnih dni.
Rešeno oko je rezke luči,
neusmiljene bleščobe solnca;
blaga noč poraja čudno misel:
Dnevi so lažnive sanje,
zdaj prijetne, zdaj okrutno težke;
v luči, ki bogato se razliva
vseokrog, utaplja se resnica,
v mehko blagi lunini svetlobi
splava zopet na površje;
kdor je išče, zvaja ga po dnevi,
a približa rada se po noči
z vsemi svojimi skrivnostmi,
ker resnica je skrivnost največja . . .

Po dolini tihi plava noč;
tukaj rajajo strahovi beli,
tam se dvigajo lepote mračne.

Vitez Ivan jaha dalje, dalje . . .
dan in noč sta mu povsem enaka.
Ne živi mu duša ne na dnevnem,
ne na nočnem svetu, nego daleč,
daleč v nedosežnih krajih,
kamor hrepenenja lahke,
neobrezane peroti
nosijo mu pomislivost;
tam mu predočuje želja
svet popolnosti in slave,
izpolnitve in pa preporoda.
Jaha vitez Ivan po dolini
urno kakor plava jasna luna
med meglenimi oblaki.
Prepočasna zdi se ostra ježa
njemu, ki bi rad z brzino
bliskovite iskre in svetlobe
čas preskočil in daljavo
pa dosegel v hipu cilj bleščeči.
A naenkrat konj stoji.
V kamen, bi dejal, je spremenjen.
Tam, kjer se dolina že razširja,
bližajoča se odprti plani,
ki se razprostira tja do gozda
temnega, v skrivnost odetega, —
sredi ceste, medlo osvetljene,
dviga spomenik se zagoneten.
To je na konjiču vitez Ivan.
Poučila ga je že izkušnja,
da ga zadržuje spet zapreka,
ki jo slednjič vendarle preskoči,
ki jo preskočiti vendar mora.
Žal mu je trenutkov dragocenih,
ki naj izgubi jih brez koristi,
kakor trikrat že na dolgi poti.
Izpodbosti hoče vitez konja,
izpodbosti hoče — toda čudno —
noga se ne gane, da z ostrogo
spodbudila bi žival poslušno,
kakor da se jih je čarobija

doteknila z nevidljivo roko
in ju v trden bron izpremenila:
nepremično k zemlji prikovana
tu stojita konj in vitez Ivan.
Resnih lic stoji pred njima žena.
In resnoba plava po temini
in preliwa se po mesečini,
dviga tiho k nočnemu se nebu,
pada kakor rosica na zemljo;
leze v sanje spečega človeštva —
cela noč pretvarja se v resnobo.
In resnoba vlega se nevzdržno
z rahlo silo v vitezovo dušo
ter se mirno širi od temena
po telesu celem, po vseh udih,
pa napolni kmalu vse možgane
in po živcih se raztegne dalje,
da se ne ubrani sluh, ne pogled,
ne srce resnobe veličajne.

Resno gleda žena — brez strogosti,
ki obuja strah in tlači dušo.
Gubast plašč pokriva njene ude,
le odete, ne hinavsko skrite;
gosti padajo lasje po plašču,
pod visokim, gladkim čelom sveti
dvoje se oči v pokojni luči.
Tja v molčečo noč pa se razliva
od temena njenega svetloba,
lahna kakor dih na zimskem mrazu.
Vse opaža vitez z bistrim okom;
a površno gleda vse pojave,
ki se ne vsiljujejo pogledu.
Vidi vitez plašč, lase, oči,
a neznana mu ostane barva,
važna se mu ne zazdi oblika.
Nekaj tajnega mu sili v dušo,
živo vstaja tam pričakovanje,
mučno čuti vso svetost trenutka.
V temnem gozdu zaskovika sova,

izpregovori zdaj tuja žena :
„V starih časih, v bajkah še živečih,
ko počivalo svetov je žezlo
še v rokah božanstev domišljije,
rade so prihajale k zibelki
deteta, stopivšega v življenje,
Rojenice s svojimi darovi.
Dostikrat so bile radodarne
in prinesle često so bogastva :
zdravje, radost, moč, krepost, lepoto,
pa zaklade zlate in srebrne,
in zagovore in blagoslove.
Dete je sprejelo, kar so dale,
in doseglo mnogokrat je srečo,
smrtnikom namenjeno le skopo ;
bila pa je sreča tuje volje,
dar, ki ni si ga izbral sprejemnik,
nego so ga same določile
Rojenice in pa Sojenice.
Vitez Ivan! Lepša je usoda
srečala na poti te življenja ;
sam lahko izbereš si darilo,
v kolovrat posežeš z lastno voljo,
čvrsto primeš, kar najviše ceniš,
pa si sam določiš smer življenja.
Blagor ti, izvoljeni edinec,
izmed neprešteti množic ljudstva
blagoslovljen, da na cest razkrižju,
kjer navadno se razgrne megla,
v daljo vidiš poti raznotere.
Zakon sam ponuja ti izjemo.
Kako solnce, peska zadnje zrno,
silni mamut in mikrob najmanjši,
nežno cvetje in ponosno hrastje,
vse dobilo je lastnosti svoje,
razne sile in slabosti razne,
vse postavljeno na pot je trdo
in vrti se, dviga se in pada,
kakor mora, kakor hoče Zakon.
Tudi človek, bogatin, ubožec,

skromni hlapec in vladar ponosni,
hudodelec in svetnik pobožni
je v brezmejnosti samo številka;
v mnogotere jo postavljaš vrste,
tukaj jo prišteješ, tam odšteješ,
z drugimi lahko jo pomnožuješ,
razdeljuješ in ostanke steješ,
ki ne moreš je izpremeniti.
V vseh računih ž njo lahko dosežeš,
kar doseči moraš, ne kar hočeš.
Človek je lahko junak neustrašen
ali pa slaboten strahopetnež;
temu je lepota vse na svetu,
drugi, zanjo slep, lovi dobičke;
dočim eden z umom vse preorje,
nosi drugi kar srcé na dlani.
Kakor barvo las, oči in kože,
je sprejel moči in pa slabosti
in lastnosti duše raznovrstne
po neznani tajni, tuji volji.
Tebi pa priklanja se usoda,
tvojo voljo Zakon sam poziva,
naj izvoli, kar ji je ugodno.
Trikrat že zavrnil si ponudbo,
a sedaj prinašam jaz darilo.
Sprejmeš ga lahko, če ti ugaja,
a odkloniš ga, če ga ne maraš.
Tvoja volja sama naj odloči
prosto, brez pritiska, brez nasilja.
Moja je usluga nevsiljiva;
da pokažem ti darilo svoje,
preden še prestopiš zadnjo mejo,
sem poslana tebi na sestanek.
Ti pa sklepaj sam po svoji glavi!

(Dalje prihodnjič.)

Izlet v Krakov.

Spisal Podlimbarski.

Galicijo sem že zdavnaj želel priti, ne morda v službo in za dolga leta, ampak kot turist lahkih nog in vedrega srca, ki z jasno mislijo motri nove kraje in ki neobložen z jarmom službe nabira le takšne vtiske, ki prijajo njegovi duši, in se lahko povrne na svoj dom, ko se ga polasti dolgočasje in domotožje, ta zvesta spremljevalca turistov. Predlani meseca oktobra se je moja želja izpolnila: nekega oblačnega dne sem se vozil z Moravskega v Krakov z namenom, da tam ostanem pet dni. Z mračnostjo nebosklona se je ujemala gola in pusta zemlja, podobna uveli starki, ki s praznima rokama in mučno skrbjo na rjavkastem, razoranem obličju ter z resnim pogledom svari svoje sinove: Gospodarite z darovi, ki ste jih baš kar prejeli od mene; ničesar več nimam za vas. To je njena stara pesem, ki jo poje vsako jesen, odkar biva človek na njej. Pa njen opomin ni oplašil smelega pozemskega sina. Ko ni mogel več izhajati s tem, kar mu je rodila na površju, je šel in odprl njene grudi in jel iz njene notranjosti spravljati na dan njene črne zaklade, seveda tam, kjer so bili pogoji za to. Neizmerna bogastva ima zemlja shranjena v sebi na meji Morave in Šlezije, na Ostravskem, koder me je peljala pot v Krakov. Njena površina ni več tako plodonosna kakor niže na jugu, kjer živi samozavestne Hanake in Slovake, ali v njeni notranjosti se nahajajo bogati premogokopi, ki jih izkorišča človeška energija. Topiva je torej dosti pri roki in podjetni rod je zasnoval tukaj obširne tovarne, največ za železne izdelke. Tu v Moravski in Poljski Ostravi, v Vitkovicah in Privozu — mesta, ki se tišče kar skupaj in imajo lepo prihodnost — cvete visoko razvita industrija, ki živi na tisoče ljudi, nekatere žirno in mastno, druge pa prav po beraško. Tu je raj premogovniških in tovarniških baronov. Na razsežnem prostranstvu stoji dimnik pri dimniku in moreč dim zastira vso pokrajino liki megla. Popotnik si prav oddahne, ko ga pelje vlak iz tega smradu dalje na ravna polja Tešinskega vojvodstva, za katero se prepirajo Čehi in Poljaki, čigavo bi bilo, a v tem spletkarijo tu Nemci in gospodarijo ogromni večini slovanskega prebivalstva. Niti ne zaznamo,

da smo se prepeljali čez mejo v Galicijo: kar tista rodovitna polja, ki smo jih videli na Tešinskem, pokrivajo gališko zemljo. Ako pride nemški človek čez mejo v Galicijo, precej vzdihne: V Polaziji smo — četudi ne vidi nič azijskega, izvzemši morda žide. Tudi moj sopotnik, mlad častnik, ki je bil prestavljen iz nemških krajev v Stanislav, je spotoma silno zabavljal „Polaziji“; ko pa je onostran meje videl dosti živine na paši in cele čede gosi in rac, se je potolažil, rekoč: „To je dobro znamenje; tudi tu bo kultura doma.“

Ta častnikov izrek je bil pričina, da sem začel na široko pre-mišljevali o kulturi, kako jo sodijo ljudje po različnih stvareh in kako jim je včasih nedostatek neznatne malenkosti že znak nekulture. Spomnil sem se, kako sem slišal zabavljati Nemca v italijanskem hotelu zato, ker ni našel pri postelji za svojo obutev izzuvala — Italijo je imenoval kar barbarsko deželo — kako so se Benetke zamerile učenemu Angležu, ker tam ni bilo dobiti angleškega tobaka, kako jo cenijo nekateri po tem, kar ljudje uživajo, ali po tem, kako se oblačijo, kako smo se na Češkem zgražali, ko so nam prišli vojaški novinci iz Galicije in Bukovine bosi in v raztrgane koce zaviti, in kako nekateri zaradi teh cunj nič kulture niso hoteli pripoznati krajem onkraj Visle, kako jo je meril neki polkovnik na manevrih po onem skrivnem kotičku, ki je potreben pri vsaki hiši, pa ga po nekaterih krajih nima vsaka hiša. Tako sodijo kulturo po vnanjih stvareh, ki nam ugajajo in se nam zde udobne za življenje, kulture naše notranjosti, to je onega dela našega bitja, ki ga nekateri ime-nujejo dušo, drugi pa samo neko delovanje, pa nihče ne vpoštev-a, ker bi se našlo pri raznih afričanskih narodih morda več notranje kulture, n. pr. bolj razvit čut za pravičnost in druge čednosti nego pri nas.

„Kopiec Kościuszko“, je vzkliknil Poljak, vračajoč se iz južnih krajev v svojo domovino, ko je vlak prispel v bližino Krakova. Pogledal sem v svet: v dalji se dviga na levem bregu Visle iz podolgovate gorice precejšnja kopica v podobi stožca. Narava na-vadno ne kopiči takšnih pravičnih holmov, to je delo močnih človeških rok v proslavo junaka, ki se ga spomni pač vsakdo, kdor se vozi po teh krajih.

Kulturo kakšnega naroda po njeni gmotni in duševni strani cenijo tudi po njegovih glavnih mestih, ker tam se spajajo vse niti narodnega življenja in se nahajajo spomeniki vseh podvigov in vsake visoke misli, ki je prešinjala narodovo dušo, tam je torišče vsega stremljenja po dovršenosti v vseh strokah umetnosti in znanosti.

Taka cenitev je gotovo enostranska in krivična, ker zunaj mesta bivajoče mase včasih nimajo kaj mnogo pojma o omiki, ki se šopiri po glavnih mestih, in ker se vsa glavna mesta niso razvijala v enako ugodnih razmerah. Krakov na vseh krajih in koncih kaže plemenite podvige poljskih kraljev in poljske gospode, zrkalo je poljske zgodovine, a nihče si ne bo upal po tem mestu izreči končne sodbe o kulturi poljskih mas. Prijetno me je presenetilo, ko sem videl v krakovskih gostilnah in kavarnah na stenah viseti izkaze vseh znamenitosti, ki se vidijo v mestu; kakšnih petnajst takšnih znamenitosti je naštetih od Vavela pa doli do botaničnega vrta, ki naj jih tujec vse pregleda.

Moja potopisna knjižica pravi, da ima Krakov 41 cerkev in 34 samostanov. Jaz bi bil rajši čital, da ima sedaj samo 35 cerkev in samostanov, a ostale so predelali pred kratkim v bolnice ter zavetišča za stare in mlade bolehe ter nepreskrbljene ljudi in v brezplačna delavska stanovanja. No, tako daleč tudi drugod še niso, in ker cerkva in samostanov sam nisem štel, morem le to povedati, kar pove potopisna knjižica na prvem mestu. Za dušni blagor in kar je ž njim še spojenega so torej lepo poskrbeli v jagelonskem mestu, ki šteje 100.000 duš, med temi nad 25.000 židovskih. Ko sem bil nekoč tisto popoldne pred sv. Tremi kralji v stolni cerkvi sv. Vida v Pragi, sem videl pred velikim oltarjem več visokih duhovnikov v mitrah nego ljudstva v cerkvi. V Krakovu se kaj takšnega človeku ne more pripetiti: v njegovih glavnih cerkvah se nahajajo vedno pobožni ljudje, četudi ni božjega opravila, in večkrat sem naletel na moškega ali žensko, ležeča na oltarskih stopnicah ter zatopljena v goreče priprošnje. Poljaki so svoji cerkvi vdani, v verskih stvareh se skoraj vsi od znamenitega velmoža pa doli do neznatnega delavca goreči do skrajnosti. Videl sem že poljske grofe in častnike klečati v cerkvi in brati iz molitvene knjige, kakor bi ti ljudje le še od nebes pričakovali rešitve in povratka nekdanje mogočnosti. Za časa neodvisnosti so se vojskovali večinoma z inoverci: s Turki, Tartari, pravoslavniimi in protestanti, in takrat je cerkev vedno hujskala in tudi šla ž njimi za „sveto vero“. Pa to ni pogubilo Poljske. Moderno je, vsako narodovo nesrečo pripisovati na rovaš katoliške cerkve. Pa ni vse zlato, kar je moderno. Državo so prekucnili močni sosedi in anarhija plemstva, cerkev pa je šla z ljudstvom in mu je bila za časa največjih stisk edina narodna učiteljica, po pokrajinah izven Avstrije do današnjih dni. Zato ji je narod hvaležen in zanesljiv. Res so v protireformacijski dobi jezuiti hruli po Poljski morda še

huje nego drugod, storili so pa vendar to dobroto, da so izgnali iz poljskih mest mnogo Nemcev, ki so jih bili priklicali kralji.

Tujec bo v Krakovu svoje poglede in korake vedno in vedno obračal na Vavel. Vavelski griček je prav neznaten; stoji v jugo-zapadnem delu mesta in Visla (v Krakovu izgovarjajo — Visva) teče prav pod njim. Nekako toliko se dviga nad reko, kolikor polovica gradu nad Ljubljano. Ta visočina je vsakemu zavednemu Slovanu vsaj po imenu znana, Poljaku pa tudi sveta. Na njej se nahajata grad in k njemu prizidana stolna cerkev. Poslednja je poljski panteon, grobišče žlahtne gospode. Vsak dan sem dobil v njej dosti tujcev. Hodijo po njenih prostranih gotičnih ladjah, gledajo v njene devetnajstere kapele, križajo se in klanjajo, kjer se opravlja božja služba, a razbere se lahko ž njih obrazov, da niso prišli k molitvi, ampak da je vsa njih duša pri spomenikih poljske preteklosti. Tuintam poskusi berač, ždeč ob steni, konkurencu z našo popotno knjižico, iztegne roko, kaže marmor ter šepeta: „Krul Kazimir Veliki“, ali „Krul Jan Sobieski“. In še drugi imajo tu velike spomenike: kralji Vladislav, Kazimir in Zikmund Jagelo, Štefan Batori, Mihael Visnioviecki, Vladislav Lokietek, kraljica Ana Jagelonska, kardinal Friderik Jagelonček, škof Soltik in drugi. Nekaj spomenikov je v stranskih ladjah, nekaj v kapelah; največ jih je v rdečem marmorju; nekateri so pod gotiškimi baldahini. V renesančni Zikmundovi kapeli počiva nekaj Jageloncev; streha njene kupole je močno pozlačena. Tu se nahaja srebrni oltar, ki so ga vozili Jagelonci s seboj na vojskah. Na cerkvenih stenah in stolbah je vzdanih vse polno spominskih plošč, na katerih se v poljskem ali latinskem jeziku slave škofje Krakova in Severije, potem učenjaki in drugi velmoži in dobrotniki.

V kripti pod cerkvijo so nam cerkovniki razkazovali krste poljskih kraljev in junakov, pa tako površno, da sem šel večkrat doli jih poslušat, predno sem razbral imena vseh onih, ki tu počivajo. Cerkovnik hiti po oddelkih kripe, kakor bi ne mogel prestati v mračnih prostorih, zamolklo in nerazločno bruhne na dan dobro zgodovinsko ime, kažoč na kovinsko ali marmornato krsto, in beži dalje. Kako malobesedni so vsi ti krakovski cerkovniki, ki bi vendar mnogo zanimivega lahko povedali, proti italijanskim, ki več vedo nego sam Baedeker! Če prideš v katedralo sv. Marka v Benetkah, zapaziš, da od vseh strani gledajo nate ljudje, zdi se ti, da zdaj zdaj planejo nate in te objamejo. Ogleduješ mozaike in že ti cerkovnik šepetaje na uho, da stoji cerkev na dvanajst tisoč stebrih; prikimuješ in odkimuješ, češ: kaj mi mar, a že rožlja k tebi s šopom

ključev v roki možic preskrbnega obraza, ki bi ti rad pokazal grob dožeja, katerega so Osmani po neki bitki na kožo odrli,* četudi veš, da je dože tistega imena mirne smrti umrl v Benetkah. Kako resni in ravnodušni so ti vavelski cerkovniki, ki vodijo po kriptah! Nič ne računajo z našo znatiželjnostjo in radovednostjo, dasi smo spotoma odpirali mošnjičke in žvenkljali z nagrado. Človek bi rad postal pred posmrtnim domovanjem nenavadnega in poleg tega slovanskega zemljana, rad bi užival svečane minute, ko duše ne teži vsakdanja navlaka in so jo okolnosti prestrojile in zbudile v njej zmožnost za misel o velikem in dobrem; pa cerkovnik beži dalje, kakor bi se bal, da kralj ne iztegne po njem roke, ker je v naglici njegovo ime že kedaj zamenil z onim mrtvega sosedu. Tukaj so pokopani: Kosciuško, general Poniatovski, Jan Sobieski, Avgust Saski, kralji iz rodbine Vazove, Štefan Batori in Ana Jagelonska, Mihael Koribut Visnioviecki (na krsti je napisano, da ga je naš cesar dal prenesti sem) in drugi. Sam zase počiva v posebni kripti Adam Mickievič, ki je z idealnim poletom svojega duha nadkriljeval vse druge in ga tudi izven Poljske imenujejo največjega in najglobokejšega poeta Slovanov.

Bolj me je zadovoljil cerkovnik, ki v zakristiji razkazuje cerkveno zakladnico, kjer se nahaja še nekaj dragocenosti nekdanjega državnega zaklada. Slastno je poslušati njegovo sladko poljščino. Suhi in blede možiček razlaga monotono in preudarjeno, pogleda na dragoceno stvar in potem govori, zroč v tla, kakor bi oči ne mogle prenesti tolikega bleska. Kaže z biseri posute monštrance in kelihe, darove kraljev in kraljic, kaže slonokostene, zlate in srebrne šatulje — ena ima perski napis in je baje iz 6. stoletja — dalje pallium, ki ga je darovala kraljica Jadviga in ga škof pri posebnih slavnostih še sedaj nadene. Zlati križ je dar kralja Kazimira Jagelončka, mramornata miza z vloženiimi polmeseci in zvezdami je bila dobljena v bitki pod Kamencem, vztočne preproge, ki vise na stenah, so bile pripljenjene pred Dunajem, tako tudi bunčuk. Tu se vidi več dragih ornatov iz aksamita, med njimi oni, ki ga je darovala mati Sobieskega, in oni, ki se je rabil v vojski Kosciuškega in v katerem se mašuje še danes na obletnico junakove smrti. Kaže se palaš, ki ga je daroval narod generalu Poniatovskemu. Da bi poslušal lepo in razločno cerkovnikovo poljščino, sem šel trikrat v zakladnico. Vselej so bile tam v večini dame. Kaže se pristno zlato, svila in biseri, kar seveda mika lišpa željne ženske oči. Svetlih pogledov strme v zlato rožo, ki jo je poslal papež Klemen XII. ženi Avgusta III. Takšne rože poprej še nikdar nisem videl. S podstavcem vred je vsa iz zlata,

široko „razcevela“ in do metra visoka. Moj Bog — sem dejal — čemu pošiljajo papeži v mojo ubogo Slovenijo samo odpustke in blagoslove in nič zlatih rož! In jaz poznam Slovenko, ki bi zaslužila takšno rožo. Lepe poljske dame se niso mogle ločiti od krasnega umetniškega dela in gotovo je bila marsikatera vredna takšnega daru, vsaj njej se je zdelo tako. Saj sem naposled še jaz grešnik v svoji naivnosti vzdihnil sam v sebi: Oh, zakaj mi papež še ni poslal takšne rože? Do konca dni bi hotel verovati v njegovo nezmotljivost! — Tudi vera se lahko kupi. Kajpada je verni poljski narod tisto rožo že mnogokrat preplačal vatikanski štolici!

(Dalje prihodnjič.)

Moj oltar.

Ko še mladosti je svetila zarja,
Bogú postavil v srcu sem oltar,
ki večne ga ljubezni luč razžarja;
porušil ni življenja ga vihar.

Sred divjega življenskega viharja
na ta oltar položil drag sem dar
in prosil sem nebes in zemlje Carja,
naj sprejme, ne zavrže ga nikar!

Ta dar je njena lepa, draga slika
in duša moli mi trepetajoč:
„Ne pahni tega dara z žrtvenika!

Naj ljubim jo, saj Tvojih rok je delo
in Ti poslal si jo, preganjat noč,
v življenje moje temno, osamelo!“

Mijo Mladjenović.

Pomlad.

Zdaj je pozabljeno vse,
če človek nima doma,
če človek križemsvet roma,
zdaj je veselo srce . . .

Zunaj polje pomlad,
v duši polje življenje,
življenje in hrepenenje
in tisoč nad . . .

Milan Pugelj.

Klic čez vodo.

Spisal dr. Ivo Šorli.

odila sta počasi in vsak na svojem kraju lepe, gladke ceste, ki se je vzpenjala iz mesta za njima v položnem klancu tja gori na holmec.

„Ali pojdeva še daleč!“ je vprašalo dekletce ter obrnilo svoj sladki, rožnati obrazek proti njemu.

„Še gori do one breze,“ je rekel ter pokazal z roko na gručo temnih dreves nekoliko nad njima, izza katerih se je bleščalo čudovito svetlo, visoko gori kipeče deblo. „Saj veš, kako ljubim to drevo,“ je nadaljeval čez hip s tihim glasom. „Zdi se mi kakor takale vesela, bela pesem, ki se utrne včasih našim poetom iz srca in švigne kakor vrisk fanta-vasovalca v zrak, da je videti potem naša mračna domovina le še bolj mračna in brezupna.“

Njegovo visoko, mlado telo se je sklonilo naprej in truden, slaboten kašelj mu je prišel iz prsi.

„Žakaj, glej, Silva: ni je druge lepe in snažne stvari v naši domovini, razen če nam napiše poet svoje sanje in jih nam stisne skrivaj, ljubemu narodu za hrbtom, v roke, da gremo v log in se skrijemo ž njimi.“

„Da, a to imamo! Če drugega nimamo, to imamo! Pravzaprav je čudno, da vzklije na naših žalostnih, kršnih tleh še toliko pristne, dehteče poezije, kaj ne, Vlado?“ je vzkliknilo dekletce in obrnilo zopet svoj sladki obrazek in svoje velike otožne oči na spremljevalca.

„Ironija bi bila, da ni naša domovina tako naivna,“ je rekel prezirljivo. „Šla je mlada vdova, še vsa strta bolečin in vsa zavita v žalni pajčolan, ven na polje; in zunaj na solncu in v luči je pozabila za hip svoje gorje, da sama ni vedela kako, ter se sklonila in si nabrala šopek lepega, belega cvetja ter si ga pripela na nedrije. Ironija bi bilo to, da se ni zgodilo iz naivnosti in v nedolžnosti srca.“

Ampak ne bo jim življenja za žalnim pajčolanom; iztegnil bo rajni svojo roko, ko bo pogledala proč, ter se ji dotaknil.

Zakaj, glej, Silva, zaznamovano je vse v nas za smrt. Bil je nekoč velik popis in pretehtali so vsak narod posebej in ga všteli

ali med žive ali med mrtve. Našli so pa tudi take, katere so obsodili, da ne umre, ampak da segnijejo . . .

. . . Zato je tako pri nas. Toda, to je naša tolažba : nas, kateri ljubimo cvetje, da mora pasti s cvetjem tudi osat. In zato nam ni težko pri srcu, ko čutimo, da gremo proti koncu, ker vidimo svoje sovražnike še veliko bolj spredaj in še bliže žalostnemu cilju . . . Zakaj veliko in lepo je v nas čuvstvo za grdimi boleznimi hirajočih in umirajočih : sovraštvo.“

„Da, to sem premišljevala baš sinoči, kako je to vse tako pri nas, da nam je celo vsako naše veselje žalostno in da diši že vsak popek našim nosom po trohnobi.“

„Naravno je to, Silva. Nos je, ki odločuje, in nos je edini, ki nas loči od čede. Vsi vidijo in slišijo bolj ali manj dobro, toda to je samo naš delež : občutiti to brezkončno fino prelivanje po eterju, vsako najdiskretnейše izpuhtevanje iz stvari, ki nas obdajajo, vse to neimenljivo in nedoločljivo vibriranje iz duše veseljstva čez naše duše.“

„In vendar še lani nismo čutili tako, Vlado. Polno veselega upanja je bilo naše srce, in kadar si se ozrl odtod navzdol po dolini in si govoril o krasoti naše rodne zemlje, zagorelo ti je oko in srce ti je našlo čudovito lepih besed.“

Ustavila se je nehote in se ozrla navzdol. Tik pod njima je žarela v zlatu zahajajočega solnca ravnina, zložena iz samih raznobojnih, večinoma skoraj docela pravih štrikotnih preprog, obrobjenih tuintam od dolgih vrst nizkih dreves, sredi vsega pa daleč tja do podnožja visokih, še jedva nekoliko ozelenelih hribov na oni strani to čudovito lepo mesto s svojimi pestrimi strehami in dolgimi, ravnimi ulicami.

„Da, lani še nismo čutili tako,“ je prikimal Vlado zamišljeno. „Otroci smo bili še in naše srce je mislilo, da nam je podarjena ta krasota tu spodaj, da skačemo in se igramo po njej. Ampak odtlej se je nam zgodilo, kar se mora zgoditi vsakemu otroku takega prokletega, smrti zapisanega naroda : da še iztegne koščena, mrzla roka od nekod in se dotakne mladega cvetja. In takrat se razgubi zadnji vonj po njem iz njegove duše in oči mu izpregledajo in vidijo naenkrat veliko ironijo usode, da je razgrnila pester vrt pred tebe in rekla : „Zdaj leži in segnij!“ Glej, sama pustinja bi morala biti naš delež, kamenje in močvirje, in laže bi bilo umreti!“

„Kako strašno je to!“ je zadrhtelo dekletce. „In ali ga res ni več upanja, nič več, nič več? . . .“

„Nič več!“ je rekel trdo. „Ne za naš narod, ne za nas, ki smo v svojo nesrečo otroci njegovi. Ali ne čutiš, da se zdaj bliža neodoljivo naš zadnji dan? Kakor obsojenci smo pričakovali, trepetajoč in upajoč, da pride veliko, veselo pomiloščenje; ampak ni ga bilo, in zdaj je že zašumelo v zraku nekje nad nami . . . In mi, ki imamo duše bolestno odprte in žalostno moč nezmotljivega predsmrtnega slutenja v njih, mi vemo, kaj to pomeni. Vse rdeče je nebo nad nami kakor pred velikimi elementarnimi polomi in ledene roke iščejo nevidno nečesa okrog nas; in naša srca, ki frfotajo kakor splasene ptičke v mrtvaški grozi po bledem mraku, se zadevajo vsak hip ob nje. In, ali ne čutiš trudnosti v lastnih udih in omamljenosti v lastni glavi? In, če ti še to ni dovolj: ali ne vidiš jat požrešnih volkov, ki se jim mudi popasti in spraviti še, kar je mogoče, in črnih vran, ki ropajo po zanemarjenih njivah?“

Prišla sta bila do breze. Sto korakov dalje je stala še ena, ne daleč spodaj pod potjo med bukovjem še dve, a tam na brdu raztresenih pa še kakih deset.

„Glej jih! Sveče jih je imenoval nekoč poet! In prišel bo pop, mlad, črnolas in lep kaplan, kakor jih ljubijo na prsih bolne punce, in jih bo blagoslovil s svojo rodoljubno roko. In potem jih prižgejo, ko bo umiral narod naš . . .“

A treba bi jih bilo nasaditi še nekaj, da bo svetla in lepa njegova zadnja ura . . .“

Dekletcu so se orosile oči in počasi se je obrnilo nazaj.

„Bolj in bolj žalostno je hoditi s teboj, Vlado, in vsakokrat bolj težko mi je srce, kadar grem od tebe,“ je vzdihnila čez nekaj časa.

„Zakaj žalostno, Silva? Nič ni žalostnega in najmanj to naše venenje. Ven pojdemo, ko pride naša ura, daleč ven na polje pojdemo. In tam nam zapojejo še enkrat naši pevci, ki so nam jih poslali baš sedaj in samo zato bogovi toliko in takih, in nič ne bomo vedeli, kdaj se pogreznemo navzdol v sladko nirvano.“

„Ali pa morda misliš drugače besede: Žalostno je hoditi s teboj?“ se je spomnil naenkrat s strupenim glasom. „Potem pa pojdi in si izberi drugega, ki ti bo žgoel o ljubezni in o življenju, kakega rdečeličnega koncipijenta! Morebiti te celo vzame. In glej: pomladiš se v njegovih in svojih otrocih.“

„Vlado, zakaj govoriš tako? Nobenega povoda ti nisem dala in nikoli se nisem ozirala po rdečeličnih koncipijentih. Toda glej, zapisano je, da je edina resnična sreča na svetu mladost in — —“

„In ti bi jo rada užila?“ jo je prekinil s trdim nasmehom. „Zakaj še ne več pol leta, in pošljejo te na visok hrib in gledala boš nizdol v ravnino kakor v lep daljni spomin na čudovit dogodek v svojem bornem življenju. In zato bi rada, da bi bile te tvoje ure kakor rože in da bi se razcvetle v nevenljiv grm; in ti bi ga nesla s seboj tja gori in bi ga imela na oknu svoje spalnice vse svoje žalostne samotne dni!“

Dekletce ni reklo ničesar več, in molče sta korakala nizdol v mesto nazaj.

In tam, že v drugi ulici sta se ustavila in si podala roke.

„Ne bodi hud, Vlado, name!“ je rekla in ga pogledala z očmi, polnimi zadržanih solz. „Nisem te hotela žaliti. Ampak tako težko mi je postalo srce in zakričalo je proti moji volji.“

„Saj te umejem, revica!“ je pokimal Vlado usmiljeno. „Lepa si in mlada in ženska in za tabo se plazi še vedno življenje in te zalezuje. Zakaj za vami ženskami je vedno ta prokleta dovodnica in vas išče za svoje tolste, site klijente . . . Toda tebe bi bilo škoda, dete, — samo tebe, kar jih poznam . . . In zdi se mi, da bi bil žalosten, če bi te zvabilo stran od nas.“

Obrnil se je urno in izginil v slabotno svetlobo predmestnih luči.

2.

Oče je sedel pri mizi ter tiščal glavo globoko v svoj časnik, mati je stala pri peči, visoko vzravnana in s trdimi potezami okrog usten, brat pa je slonel njej nasproti ob postelji ter žvižgal polglasno predse.

Vlado je vedel takoj pri vstopu, kaj pomeni vse to, in neprijeten občutek ga je obšel, da ga je zatožila mati danes morda celo bratu.

Toda vsaj za prvo mu ni rekel nihče ničesar in sedli so naglo k večerji.

Šele, ko je odložil brat vilice in snel svoj lahki, spomladni površnik z obešalnika, se je obrnil naenkrat proti njemu ter ga pogledal strogo izpod čela.

„Zvedel sem, da si bil sinoči še okrog enajste ure v kavarni. Kaj hočeš biti res izključen? Menda ti je znano, da vaš ravnatelj ne razume nobene šale v takih stvareh?“

Vladu je šinila vsa kri v glavo in v zadregi se je hotel nekaj opravičevati, toda tu je skočila mati s svojega sedeža in ga pomerila srdito od nog do glave.

„A! Tako se torej pripravljáš ti na maturo?“ je kriknila. „Zato prihajaš vsak večer šele okrog polnoči domov? Čakaj, dečko, ti bom dala jaz hoditi k Jermolovemu, učit se za maturo!“

„Saj se tudi res učimo!“ je zamrmral Vlado. „Samo sinoči smo šli malo ven, ker smo bili trudni!“

„Ni res!“ je rekel brat mirno. „Zvedel sem iz gotovega vira, da se klatite vsako noč po gostilnah. Menda me poznaš, da nisem siten in ti privoščim iz vsega srca tudi malo zabave, ampak prvo je zdaj, da dovršiš gimnazijo, potem delaj že, kar hočeš!“

„Tako, tako torej?“ je zategovala mati in se vsa tresla srda. „Tako življenje si pričel! Doslej sem še molčala, a zdaj mora vedeti tudi Stanko, kak ptiček si postal. Ali veš, da ga ni noben večer pred sedmo uro?“ se je obrnila k starejšemu. „Samo toliko pazi, da prehití tebe, ker tebe se vendar še malo boji. In prav tako se drži tvoje ure tudi po noči.“

Stanko ga je gledal začudeno in zmajal potem počasi z glavo.

„Veš, da ne boš tiščal vse svoje življenje glave samo v knjige kakor lani, to sem si mislil že prej, a da postaneš naenkrat tak potep, tega pa vendar nisem pričakoval. Kaj misliš pravzaprav?“ je pristavil strogo.

„Kaj misli? O, on! Ali ne veš še, da ima naš mladi gospodič celo tudi že nevesto na vrh vsega?“ se je norčevala mati strupeno.

Oče, ki je poslušal ves čas z izrazom okrog usten, kakor da ga kdo neusmiljeno bije po ubogi sivi glavi, se je zdaj ves zdrznil in dvignil svojo trepetajočo roko predse, kakor bi se hotel ubraniti še nadaljnjih udarcev.

„Nehaj, nehaj!“ je zaprosil s šibkim, a obenem nestrpnim glasom. „V grob me spravite, če ne bo že konca.“

Stanko pa se je zdaj naenkrat zasmel in pogledal brata diskretno samo od strani...

„Glej ga, glej ga, možaka! No, nazadnje bi to ne bila niti taka nesreča. Samo da potem razumem pa še manj, kaj trkaš po beznicah,“ se je zopet zresnil.

„Tako torej? Zdaj še ti?“ se je razburjala starka vedno bolj. „Nič hudega da ni to, če začne gledati že zdaj za ženskami? No, potem je pa tudi meni lahko vse prav!“

„Mama, ti tudi ne umeš vsega!“ se je nasmehnil Stanko dobrohotno. „Z mladim človekom se ne sme ravnati preveč strogo; zakaj prej ali slej mora malo ponoreti vsakdo. Samo tega te prosim, Vlado, še enkrat, bodi pameten in ne zanemarjaj preveč svojih dolžnosti.“

Vsaj toliko pazi, da zlezeš pri maturi. Ampak zdaj je zadnji čas, da grem, drugi me že čakajo!" se je odrezal in hotel že s kratkim pozdravom skozi vrata.

Tam pa se je ustavil še enkrat in ljubezniv nasmeh mu je šel čez vedri in sveži obraz.

"Kako Dulcinejo si je pa izbral naš Vlado?" je vprašal in pogledal mater poredno v oči.

"Tisto Zamejčevo. Oče je bil sodni sluga, ko smo bili še v Potoku, če se je spominjaš. Takrat je bila še otrok — — —"

"Vem, vem. Zdaj je na učiteljsku. Včasih jo srečam. Lep punček je!" se je zasmel, kakor da hoče mater še bolj razdražiti.

"Ji že dam jaz, lep punček! Še jutri pojdem k Zamejčevki in ji porečem, da ne trpim tega!"

"Pusti rajši, mama!" je zmajal Stanko resno z glavo. "V take reči se ti ni treba mešati, dokler ni večje sile! Moj Bog!" je zamahnil z roko predse, kakor da se še tako dobro spominja, kako je bilo njemu, ko je bil tak . . .

In tiho žvižgaje je stekel po stopnicah navzdol.

(Dalje prihodnjič.)

Dve svetli solzi . . .

Dve svetli solzi sta kanili
na mladi tvoj obraz . . .
dve mehki roki sta gladili
valove tvojih las . . .

In svetle bile so vse poti
in svetle vse steze,
le najine zlate so cilje
zakrivala temé. —

Prelestne bajke poslušalo
ponočno je nebo . . .
in jasno, čisto je blestelo
kot detetu oko . . .

Zašli so v temi upi mladi,
zašli bogvedi kam —
in zunaj bajke šepetala
noč jasna je zvezdam. —

Dve svetli zvezdi sta kanili
na mladi tvoj obraz . . .
dve mehki roki sta gladili
valove tvojih las . . .

Kristina.

Historija o kugi.

Spisal Vladimir Levstik.

lovenski pisatelj Rado Piškur si je odkašljaj in prožno stopil v salon gospe Kolbeznove. Vrlo spretno, kakor se je naučil doma pred zrcalom, se je razpoklonil prijazni gospodinjji; mnogoštevilnim dičnim damam in mičnim gospodičnam, cvetočim okrog nje liki rože na vrtu, ter priletnemu profesorju Kajdižu in mlademu doktorju Cvarju, ki sta z redko ustrežljivostjo pomagala krasnemu spolu obirati novodošleca, dokler se ni prikazal med vrati.

S polprirojeno eleganco se je spustil v naslanjač, prekrizal noge nad stopali, ozrl se s plemenitim ponosom po belem telovniku in talmizlati verižici in dalje doli po ljubeznivo zaobočenem trebuščku, ki ga je z vidno in takorekoč v oči bodečo zgovornostjo že ob prvem pogledu priporočal, da ni bosjak, niti reformator, temveč zlata duša, naše gore list in veren rodoljub, dvignil oko do veleobilne gospe Kajdiževe in se poglobil v soliden razgovor.

Kajti Rado Piškur sanja o nesmrtnosti in si želi spomenika ali vsaj tega, da prihodnja popravljena in pomnožena izdaja Žvokljeve literarne zgodovine pribije: Naš najpriljubljenejši pesnik, dramatik in romanopisec Rado Piškur je zares tudi v svojih delih genij, zlata duša, naše gore list in veren rodoljub, skratka — talent, s kakršnim bi se ponašali tudi drugi, večji narodi. V ta namen se neprestano pedantsko izogiblje izvirnosti in mišljenja, ker ve, da škoduje duhu in slavi; pač pa marljivo proučuje druga, zlasti merodajna in odlična mnenja, v čemer ne vidi toliko dušeslovnega študija kot sigurno pot do uspehov in lovorik. „Naša književnost,“ mi je rekel nekoč, „mora ostati narodna, prevevana od domačega duha in posvečena dediščini naših očetov. Zatorej, mladi tovariš, ne škilite po Rusih in ne oblizujte se po Francozih; bodite realist v plemenitem pomenu besede, slikajte našo družbo, kakršna je, polagajte ji v usta besede, kakršne govori, in skrbno se ogibajte vsega drugega. Naše slovstvo je sicer majhno, a bogato in enakorodno vsakteremu drugemu, in dasiravno ne more preživljati svojih moči, vendar jim more dati nesmrtnost; da, mladi prijatelj, njim nesmrtnost in poznim rodovom hvaležen spomin! To pot in gotovost, da ste pogodili cilj umetnosti,

pa najdete le, ako sledite našemu narodu na potih njegove duše, da, duše njegove, kajti ako boste pisali to, česar v duši naroda našega in razumništva našega ni, vas ne bodo čitali in vam ne bodo pritrjevali.“

Vedno pa človek ne more biti dosleden; naša kri ima naposled dobro lastnost, da se nikdar docela ne nauči brzdanja raznih nevšečnih, globoko skritih čuvstvenih rudimentov, temveč se tuintam mahoma pobuni. In tako se je velenadarjeni Rado Piškur sredi razgovora zamislil, vmešal se v drugo razmotrivanje v njegovi bližini in, nenadoma obvladan od sentimentalnih spominov, zagrešil težko in obsojanja vredno napako.

Gospodična Zora Bobkova, ki je čakala od dne svojega rojstva že sedemindvajseto leto, da prejme na prepikantno vzbočena ustna zaročni poljub, se je zagovorila in izdala skrivno hrepenenje, da bi rada znala, v čem obstoji prva ljubezen.

„Tudi jaz je ne vem opredeliti, gospodična,“ se je zasmejal odvetnik Cvar. „A da mi ni danes prvič dana čast, — pred vašim obličjem bi se je bil nemara že naučil.“

„Jaz,“ je menil profesor, „sem imel slično usodo, kakor pravi Turgenjev: prve ljubezni nisem okusil, temveč sem začel z drugo.“

„Prva ljubezen,“ je vzkliknil tisti čas Rado Piškur in tlesknil z rokami, „prva ljubezen, gospodična, ni prav preprosta reč!“

„Saj res! Gospod pisatelj naj nam jo opiše; čujmo mnenje strokovnjaka!“ se je oglasila gospodična Lizi Kirnova in v istem hipu začela poslušati z ušesi in očmi in z vso napeto pozo svojega drobnega telesca.

Navzlic temni zavesti, da ni na pravi poti, se Rado Piškur ni ustavljal splošnemu prigovarjanju, ki je sledilo temu pozivu, temveč se je sanjavo ozrl naokrog, kakor se spodobi književniku in poetu, pogledal v težko bronasto svetiljko, visečo od stropa, in dejal:

„Vsakdo je okusil prvo ljubezen, ker je bil vsakdo mlad: vsakdo je enkrat prestopil v dobo, ko so njegove prve misli zaslutile vso veličino življenja. Fant ali dekle je v tistih časih le simbol, zakaj duša drži nekaj večjega v svojem naročju: ona objema vesoljstvo. In dekle, ki takrat ni ljubila fanta, fant, ki takrat ni ljubil dekleta, — ljubila sta vendarle: ona pesnike, mucke, junake in cvetlice, on slavne dede, lepe zglede, globoke probleme, prometejade in blasfemije, zalučane v puhle oblake . . .“

Milostna gospa Kolbeznova ga je poslušala z materinsko naklonjenostjo in tako dobrohotnim usmevom kakor nemara kraljica

Semiramida kakšnega kaldejskega filozofa, ki se je pravkar ogrel ob žarkih njene milosti; videti je bilo sicer, da razume od vsega modrovanja le toliko, kolikor je neizogibno potrebno, toda v svesti si impozantnosti in priličnosti svoje igre, je delala obraz, kakor da čita v globini njegove duše in razbira več, nego je mogoče razbrati.

Slovenski pisatelj je z zadoščenjem opazal pozornost gospodinje in ostale družbe, z nevoljo pa zehanje gospe Kajdiževe, kateri je bila nje prva ljubezen že tako oddaljen dogodek, da se niti ni več naslajala ob spominih.

„Tako je!“ je pritrdil odvetnik, ko je Piškur premolknil.

„Zdi se mi le, da se vaše ljubeznive poslušalke bolj zanimajo za drugo, takozvano pravo prvo ljubezen. Ali jim hočete ustreči?“ In profesor si je zapalil svaljčico, ne da bi prosil dam dovoljenja.

„Bil je moj namen, gospod profesor. Menim, da naj bi se prva ljubezen imenovala sploh le tista mlada, če hočete, recimo nezrela ljubezen ali petošolska ljubezen, kaj ne, gospod profesor, ki v gotovi dobi življenja z elementarno silo izbruhne in se še elementarnejše prekrši, ali pa ne. Prva ljubezen starih, reči hočem, zrelih ljudi ne zasluži tega imena; to je že druga . . .“

„Da, vidite, na ta način bi lahko povedal iz svojega življenja . . .“ se je vrinil profesor Kajdiž in si z obema rokama popravil nanosnik.

„Pst!“ ga je potegnila bleda, rdečelasa mlada gospa za desni rokav, nakar je učenjak užaljeno še enkrat presedlal nanosnik, potegnil se za redko brado in umolknil.

„Prava prva ljubezen,“ je nadaljeval Rado Piškur, „je bolezen, ki razsaja osobito v cvetoči pomladi. Da, takrat, ko sta se prvič videla, ali ko je videl le on njo, ali le ona njega, je bila skoro gotovo bajna vesna; trate so se odevale s cvetjem, na rjavi prsti njiv se je širilo zeleno žito, drevesa so drhtela v svežem listju, no, in praprot je poganjala tiste dni: ni se čuditi, da so ljudje noreli. Nemara je bilo — naj govorim le o njem, da se bom motil kolikor mogoče malo — nemara je bilo v parku, v senčnem drevoredu, ob vroči uri, v majevi toploti, ko so rahli, jedva čutni dihi brodili v zraku po parfumu ženskih oblačil in sveže narave in po prečudni, čarobni atmosferi, v kakršno zavija mladoletje nežna, rahlooblečena dekleta . . .“

„Ugriznite se v jezik,“ mu je škodoželjno šepnil doktor Cvar, zapazivši, da je zardela priletnomlada Zora Bobkova in po njenem zgledu vse mične gospodične.

Književnik se je ugriznil v jezik. Tisti hip je polneslišno splavala v salon najstarejša domača hči, mnogosnubljena gospodična Roza Kolbeznova, tiho pristopila k materinemu stolu in obstala.

Rado Piškur jo je dolgo pogledal, pozdravil in nadaljeval.

„Ona je bila še otrok ali vsaj skoro gotovo in bržkone še neumnejša od njega . . .“

Vsi tanki in še tanjši glasovi in glaski so se združili v živahen protest.

„Pardon, milostljive dame, torej ne. Recimo torej, da je bila bržkone v beli obleki, o kateri je znano, da ima veliko moč do neizkušenih in idealnih src. Dejstvo je, da fant ni vedel, zakaj se je zaljubil, in ne, kako. Delal je sonete z akrostihi, pisal dnevnik in preklinjal „Zvon“ in „Slovana“, ki sta kazala napram njegovemu talentu pasiven odpor in naravnost bogokletno stupidnost. Ni si ji upal povedati, da jo ljubi, in je kuhal literarne reforme in heroične načrte v samotji; če pa ju je privedla usoda skupaj, sta se ljubila à la Toggenburg in se izpovedala prvega poljuba. On je dobival dvojke, da so morali starši plačevati šolnino, ona pa je zanemarjala francoščino, ker je preveč igrala na klavir. Naposled je prišel konec, večinoma brez posebne retorike in dramatike, kajti zvezde so nebeške le toliko časa, dokler se ne približajo področju tistega preklicanega spoznanja, ki vodi vselej razočaranje za roko.“

Ta in ona izkušenejša izmed dam je oporekala pesimistu, češ, da se tudi prva ljubezen včasih pokaže kakor zlato v ognju.

„Neka moja prijateljica se je poročila z gospodom, ki je čakal nanjo osem let,“ je zatrdila gospa Kajdiževa.

Vsi navzočni so vedeli, da je imela tista prijateljica sto tisočakov dote.

„Ni se čuditi,“ je pripomnil profesor.

„Seveda je resnica, da je prišlo razočaranje, o katerem govori gospod Piškur, po poroki, čeravno ne zanj, temveč za ubogo Emo . . .“

„Vidite, milostljiva, razočaranje pride prej ali slej, stvar je naposled ista. Sicer pa ne tajim izrednih, popolnoma srečnih slučajev, kakor ne tajim, da prva ljubezen še dandanašnji dela Wertherje in Romeje in se ne ogiblje še bolj tragičnih primerov . . .“

„Še bolj tragičnih! Kako je to mogoče?“ je zdvomil doktor Cvar.

„Prav lahko. Najbolj žalostno gotovo ni, biti Werther ali Romeo, vsaj za tistega ne, ki je glavna oseba. Bodisi on ali ona, zateče se k strupu ali samokresu v imenu lepote in ljubezni; in ko ga ni

več med živimi, je naravno, da se ne kesa, saj nima solz, da bi jih točil nad svojo nespametjo. Toda recimo, da se nista nikdar poznala, da je ljubila samo ona ali samo on, in zato tem tisočkrat bolj. Življenje včasih navidezno koraka preko takšnih duševnih kriz in nadomešča veledramatične efekte s kruto borbo za zelo banalne in prav nič romantične interese; zatreti pa bolezní le ne more in bolezen je tem trdovratnejša, čim dalje se mora skrivati v globino. Taki slučaji ne rode Wertherjev in Romejev: lačen človek, ako ima le količkaj upornosti proti usodi, se ne strelja iz nesrečne ljubezni in ne pije ciankalija na zdravje Dulcineje.“

„Tako je tudi v življenju žene dovolj skrbi, ki ne puščajo srcu prve besede,“ je pripomnila gospa rdečelaska.

„Izvemši žene, ki nimajo niti skrbi niti srca,“ je zagodrnjal profesor pol sam pri sebi in zapalil drugo svaljčico.

Slovenski pisatelj Rado Piškur je nadaljeval:

„So torej takšni slučaji, kakor se nahaja sploh vse na svetu. Mladenič, ki ga zadene eden izmed njih, se ne more nikdar popolnoma prepričati, da njegovo solnce ni tako božje kakor luč, ki jo izliva v njega dušo; lastni dvomi naposled niso vsegamogočni, saj je največji naprednjak trdovraten konservativec in najharmoničnejši modrijan le revež z razdvojenim srcem, kadar se bori neverni razum s tistim optimizmom, ki ga prijetnim sanjam nikdar ne odtegnemo . . . Nasprotno! Gojil je te sanje v tistih hipih počitka, ki so bili sredi trudov prazniki njegovega življenja; in tako je prišlo, da se je lep obraz, — nemara lep le zanj in ne za druge, — obraz, ovenčan s spomini in z iščočo silo njegove lastne mladosti, obraz, za katerim se bržkone ni skrivala popolnejša duša nego za drugimi, neločljivo spojil z vsemi njegovimi nadami in z vso opredelbo njegove pogrešane sreče . . .“

„Zelo lepa ideja!“ je vrinil odvetnik, s kazalcem ob sencu, in vsakdo bi bil rekel, da globoko premišlja.

„Tako teče čas, ne da bi jo pahnili s prestola, na katerem kraljuje kot boginja in simbol pomladi njegovega življenja. Bolnik, — kajti takšen se mi zdi tak človek, — pretirava čar svoje izgubljene mladosti zaradi nje in njenega zaradi svoje mladosti; dočim se njegovi vrstniki in sotrpini izza dni, v katerih nas humanistična omika ne varuje deških bedarij, že davno smejejo svojim papirnatim oltarjem in pozemeljskim boginjam, odeva on svojo še vedno z vso mogočo popolnostjo. Surovi sunki kolovozne istine so mu dobrodošle prilike, da misli nanjo, nastilja pred njene noge vso prelest nedo-

seženega raja in uganja z umetnim malikom, ki je lahko ob istem času vsem drugim polišinel, pravo pravcato umobolno malikovanje, dokler . . .“

„Kaj dokler?“ se je pozanimala Zora Bobkova z usmevom, ki je hotel biti očitno čaroben.

Vljudni Rado Piškur je nemudoma napravil očaran obraz in dejal, obrnjen proti vprašalki:

„To, kar sledi za „dokler“, je čisto individualno, gospodična. So ljudje, ki se naposled vendarle izpametujejo in morajo objektivirati zgolj izgubljeni čas, nato pa se oženijo solidno in krščanski z lepo hišo, hranilničnimi knjižicami, sijajnimi karierami ali z nebožansko ročico, ki zna pripravljati božanske zrezke. So ljudje, ki se ne zavedo, temveč raztrosijo vse svoje življenje v vetrove in umro s srečno zavestjo, da so bili žrtve usode; mnogo je med temi takšnih, ki snujejo utopije in zdravijo svoje prej neznane srčne rane s prenašanjem tovorov za blagor človeštva. Ta in oni začne tudi petrarčiti in schillerjevati ter postane nesmrten . . .“

Tu je Rado Piškur umolknil in za trenotek povesil oči, zakaj rdečica mu je oblila obraz: zavedel se je napake. Na svojih škrlatnordečih licih pa je z nezmotljivo gotovostjo čutil mehki pogled gospodične Rože, ki je bila med tem prisedla.

„Zdi se mi, zdi se mi . . .“ je zažugala gospa profesorjeva z debelim kazalčkom.

„Meni tudi!“ je zasvirala Zora Bobkova.

„Meni že davno!“ se je pridružila rdečelaska.

„Hm, naposled je jasno, da gospod pisatelj, ki nam je tako natančno opisal historijo drugih src, ni brez svoje lastne,“ je menila gospodinja. „A kaj ste rekli, gospod doktor?“

„Nekdo piše, da ni pesnikov brez nesrečne ljubezni. Ah Bog, kako težko je postati poet!“

„Vi bahač!“ In glasen smeh je obsul samozadovoljno lice bodočega prvaka, zakaj družba je bila omikana in veledostojna in ga je razumela, da je hotel napraviti dovtip.

„Poeta nascitur; orator fit!“ se je osvetil Rado Piškur in odgovoril Zori Bobkovi: „Mojo lastno historijo bi radi slišali, gospodična? Ali se vašemu zanimanju za historije ne protivi ljubezen do bližnjega?“

„Ne; saj ne bom vedela, če ste mi povedali svojo ali kakšno drugo.“

„Res je tako,“ je izpregovoril profesor Kajdiž. „Sicer pa gospod Piškur, čemu ne bi povedali damam kakšne ginjaive in idealno zaljubljene historije? Škoda, da nimamo več te šege: izumrla je kakor vse lepe in posnemanja vredne navade. Ko so se stari Slovani zbirali ob domačem ognjišču, so prepevali lepe pesmi in pripovedovali pravljice o veščah, vilah in duhovih; in to gotovo veste, da je tudi Boccacio . . .“

„Le kar tiho mi bodi, ti grdež, s svojim Boccacijem!“ se je vznemirila njegova boljša in obilnejša polovica, ki je zelo rada čitala Boccacija in je zategadelj vedela, da je grd, čeravno spodobnejši od Casanove.

„Da, gospod pisatelj nam pove historijo!“ je diktatorski zaključila gospodinja. „Roža, zakaj ne ponudiš gospodu doktorju čaja?“

(Dalje prihodnjič.)

Minilo.

Minilo . . . Pobožna molitev v svetišču
utihne! — Ugašajo sveče,
kadilo pojema . . . na barvanem oknu
večerna zarja trepeče . . .

Minilo . . . Vsi vzdih, pobožni spomini
v tajinstvenem mraku so skriti,
in ah — tak daleč, tak daleč
nocoj na nebo jim je priti — —

Minilo . . . Poslednji popotnik odhaja,
na dolgo pot se pokropi . . .
Da . . . bilo tako je nedavno, o dragi,
o tvojem in mojem pokopi. —

Minilo . . . In vsi ti pobožni spomini?
Z rožami jim je umreti! —
In jaz . . . vestalka ob tvoji gomili —
z rožami moram veneti . . .

Nataša.

Magda.

Spisal Milan Pugelj.

III.

ihom domnevanje, ki se me je lotevalo v tistih časih, se je uresničilo.

Nekega dne se je pripeljala tista dama, ki je sedela svoj čas v gledišču tik Juga in Evfemija. Zjutraj je prišla, ko je Jug še spal. Srečala je mene na hodniku in vprašala po njem. Krepka je bila in močna, burno so se ji dvigale napete grudi, paleča rdečica je zakrivala njen obraz, črne, od trepalnic do polovice zastrite oči so pogledale vame in se nasmejale v nekakšni leni prijaznosti.

„Kje stanuje gospod Oton?“ —

Začudila sem se, in ko sem pomislila, mi je bilo v hipu vse jasno pred očmi. To je bila tista ženska, ki ga je vkovala v tiste nepregledne sanje, v tisto hrepenenje, o katerem so govorile njegove izgubljene oči.

„Spi“ — sem odgovorila in potem sem odprla vrata v pred-sobo njegovega stanovanja.

„Tu bom čakala“ — je rekla in stopila pred zrcalo. „Vi vstopite in povejte, da je prišla Magda!“

Potrkala sem, odprla in zaprla in obstala tik ob durih. Jug je bil še v postelji, dlani je držal pod glavo, ležal vznak in strmел v strop. Ko sem izgovorila ime tujke, je oživel nenadoma, sklonil se je in ozrl v nekem začudenju name. Videti je bilo, kakor bi bilo dehnilo v njegov blede obraz s tistim trenutkom življenje. Prišla je vanj kri, lica so rdela, vesel blesk je preplaval oči.

Jaz sem bila še v predsobi, ko je prihitel v svojem nočnem plašču, in videla sem natančno, kako so se mu tresle roke, ko jo je objel. Brez besed se je oklenil, prijel jo za roko ter jo odvedel.

Spočetka me je preobvladovalo začudenje in zaradi tega so ostale misli čisto mirne. A ko je to minilo, je prišlo name nekaj čudno hladnega. Menila sem, da je moj posel zdaj pri kraju, moje brezciljno hrepenenje končano, pot do moje sreče izgubljena in da

je torej čisto na mestu, da odpotujem tako tuja in neznana, kakor sem pripotovala. Takrat sem čutila, da je praznота srca daleč hujša od neutešenega hrepenenja. Zakaj nekaj strašnega je, če izgubi srce svoje želje in svoje sanje.

Prišle so težke in grenke ure, legle na duha kot silna bremena in mu jemale ves polet. Brezupen je bil pogled v bodočnost, vse življenje se mi je zdelo popolnoma zagrešeno, z velikim sovraštvom je bil združen spomin na tisti čas, ko sem nastopila to pot.

Ali dokler je človek mlad, ne mara umirati srce. Opomore si naglo, vstane misel iz teme, plah plamenček se dvigne v skritem kotu mlade duše — novo hrepenenje, nove sanje. In naenkrat preleti duh veliko daljo, preživi celo vrsto dogodkov, ki jih razvrste pred njim drzni mladostni sni, preplava bližnjo bodočnost in pride do ciljev. Negotovi cilji so to, srce trepeče in je plašno, ali upa obenem. In tako ni več prazno in živi zopet veliko in burno življenje, ki kipi in polje v nadah in hrepenenju.

In na tak način se je dogodilo, da nisem odpotovala, ampak ostala in gledala z vso pozornostjo tisto novo življenje, ki ga je pripeljala s seboj tujka Magda. Že ob početku je bilo moje prepričanje tako, da to življenje ne bo minilo v sreči in miru, da pa bo prešlo naglo, se mi je zdelo nekaj docela gotovega. Zakaj začetek je bil preromantičen, predivji morda, preveč ljubezni je bilo naenkrat, preveč strasti.

Videla sem namreč včasih Juga, kako je trepetal, ko je poljubljal Magdo, kako jo je stiskal k sebi in kako je govoril ž njo s težkim in pridušenim glasom. Ob večerih, ko se je delal mrak in sem sedela v predsobi Jugovega stanovanja in čakala ukaza, naj pridem in prižgem luč, sem slišala natančno, kako je govoril Jug ž njo in kako jo je ljubil.

„Ljubi me!“ — ji je skoro ukazoval — „Zakaj me ne ljubiš?“

Njegov glas je bil divji, strasten in žalosten obenem.

„Ti me ne ljubiš, ne ljubiš! Ali ne slutiš, da umiram po tvoji ljubezni? — Govori, Magda, zakaj me ne poljubiš, Magda, moj Bog, zakaj me ne objameš!“

Strasten in obenem žalosten je bil njegov glas, a ona je sedela mirno tam na zofi, menda se je zgenila samo takrat, kadar jo je stisnil k sebi, nemara ga je poljubila samo takrat, kadar ji je ukazal.

Ko sem prižigala v sobi luč, sem jo videla včasih na zofi tako trudno in izmučeno, da se mi je skoro smilila. Oči je imela samo malo odprte, dihala je z rahlo odprtimi ustnicami, skoro blede je

bila v obraz, glavo je naslanjala nazaj in roke so ji ležale kakor obnemogle v naročju. In kadar je prišel potem k večerji gospod Evfemij, si je oddahnila nenadoma, razveselila se je skoro, ponudila mu je roko, razživila se je hipoma, kakor bi se bila prebudila iz dolgih in nelepkih sanj.

Gospod Evfemij se je vedel proti njej silno mirno in nekako tako, kakor bi živela ona daleč od njega. Toda poleg tega je bil ž njo prijazen, govoril je ž njo s tisto mrzlo prijaznostjo, ki je čestokrat nenavadno privlačna. Pripovedoval je o mladosti, o svojem domu daleč na severu, opisaval je domače doline in gozde tako živo, da jih je človek skoro videl pred sabo. In včasih je pravil o morju, o širokem in brezmejnem, polnem valov, neviht in viharjev, Rekel je, da je imel nekoč nevesto, ki je ljubila morje in v njem utonila. Od takrat ga je strah pred njim, zakaj kadar čuje njegov šum, grgranje valov v votlih skalah po bregovju, tedaj se mu zdi, da so to klici neveste, njeno grgranje da je to, reva se potaplja in kliče na pomoč in umira. Nekaj se izteza po njej, črne mokre roke se dotikajo njenih nog, nekdo se smeje z mračnim grohotom. To je morski duh, o katerem pripovedujejo mornarji. Sovražnik ljudi je, v globinah živi in se veseli smrti zemljana.

Tako je pravil z mirnim glasom, nič strasti ni bilo na njegovem obrazu, komaj odsev neznatnega ognja v njegovih očeh. Magda ga je poslušala mirno. Ko je odhajal, so ga prosile njene oči in zadrževale. In tudi njegove so sijale, kakor bi obetale mnogo lepega, obetale vsega, česar si na tihem želi molčeče srce.

Po večerji je odhajal v tistih časih gospod Evfemij na vrt, hodil je tam po stezah in gledal je po listju, ki je trepetalo že vse velo po dolgih in polpraznih vejah in drug za drugim odpadalo. V tisti del vrta ni šel, kjer so stali visokorasli bori, tako vitki in sveži, kakor bi bilo v deželi toplo poletje in čas življenja. Menda mu ni ugajalo takrat življenje, morda mu je bila ljubša smrt: georgine s povešenimi, velimi, že posušenimi cvetovi, drevje z golimi vejami, suho listje po tleh in polgnili ostanki poletnega cvetja po gredah.

IV.

Nekega večera, ko ni bilo doma Juga, sta sedela Magda in gospod Evfemij sama pri večerji. Govorila sta prijazno, Magda se je zasmejala včasih tako rahlo in mehko, da si jo je človek tisto uro nehote predstavljal kot zelo srečno žensko in da je mislil o

njenem življenju kot o nečem nenavadno lahkem in sladkem, ki teče svojo pot kakor pomladanski veter nad lesovi.

Zunaj je pihala jesenska sapa, luna je sijala in skozi nezastrto okno so se videli vrhovi borov, ki so se zibali na vrtu in sklanjali zelo globoko svoje dolge in povešene veje. Ena od njih se je včasi, ko je zavila zunaj jesenska sapa močnejše doli od hribov na severni strani, sklonila čisto do okna, doteknila se šipe. Človeku se je zdelo, kakor bi potrkala roka črnega polnočnega duha.

„Nocoj me ni strah,“ je rekla Magda, ko je čula trkanje na okno, pogledala je prijazno v lice gospoda Efemija, odložila je servieto, se naslonila počasi na stolu nazaj in se ozrla mimogrede name, ki sem stala ob durih in čakala, kdaj mi bosta velela odnesti z mize in prinesiti potem vnovič.

„Ali nekoč“ — je nadaljevala z neizpremenjenim glasom — „me je bilo silno strah. Takrat je umiral moj oče. Zunaj pred oknom je rasla sliva, zima je bila, burja je tulila in sliva je trkala na okno. Moj oče je umiral, čisto sama sem bila pri njem, zdelo se mi je, da trka na okno smrt. In tudi očetu se je zdelo: predno je umrl, je pokazal z roko proti oknu.“

Naslonila se je naprej, glavo je podprla z roko in nadaljevala nato v francoskem jeziku.

„Ali smem govoriti odkrito?“ — je vprašala s tako vdanim, s tako prosečim in žalostnim glasom obenem, da se mi je zasmilila. Tudi po obrazu gospoda Evfemija se je razlilo nekaj nenavadno toplega in prijaznega, in ko je izpregovoril, so se njegove oči skoro ome glile v neki veseli in tihi blaženosti.

„Govorite, Magda“ — je rekel — „govorite!“ — In nato je vprašal kakor v sanjah: „Kdaj sem zaslužil toliko prijaznosti?“

„Moja mati je umrla že prej, in ko je umrl še oče, potem sem bila postavljena čisto na cesto. Moj oče je imel službo, a premoženja ni bilo, služila sem, in življenje je bilo z mano čisto brezsrčno. Tako divje je bilo, tako gnusno, popolnoma brez vsega tistega, o čemer sanja v tihi uri srce. In vendar je tako prijetno, užiti včasi samo malo idealnosti.“

Govorila je tako, da je človek čutil v njenih besedah skoro utripe srca, skoro vzdihljaje dobre in zatirane duše.

„Tudi tukaj je tako strašno!“ — je pričela iznova in z isto odkritosrčnostjo. „Tako divje je to življenje, tako polno strasti...“

Prenehala je nenadoma, zakrila je z rokami obraz in se je vidno stresla po vsem životu. Gospod Evfemij je gledal vanjo z

mirnim in prijaznim izrazom na licu, in ko je videl to njeno nekoliko bolešno gesto, je vstal in stopil bliže k njej.

„Vaše srce je v nasprotju z vašim življenjem, Magda. Vam bi bilo treba nekoga, ki bi bil tako močen, da bi vas lahko dvignil, lahko iztrgal iz tega življenja in tako osvojil zase.“

Magda je zakrivala še vedno z rokami obraz in izpregovorila je, kakor bi ga ne bila čula.

„Jaz sem kakor utopljenec. Iztezam roke, kličem na pomoč, in kdor se me usmili, me reši samo za trenotek. In potem sem zopet tam in zopet iztezam roke in kličem.“

Gospod Evfemij se je bil takrat sklonil nad njeno glavo, in ko se je bil že doteknil s svojim obrazom njenih las, se je ozrl nenadoma po meni.

„Prinesite čaj“ — mi je velel v navadnem jeziku — „ampak čez kake pol ure!“

Odšla sem počasi v predsobo, ogrnila volneno ruto, odšla v vežo in potem po stopnicah doli na vrt. Nekaj me je gnalo tisti večer vedno dalje in zdelo se mi je tudi, da so blizu novi dogodki. Mislila sem nanje kot na lepe stvari, ki mi bodo prinesle veselja in sreče. Ali vsaj bliže bo vse to, ne več tako silno daleč od mene.

Mraz je bilo spodaj na vrtu in v tistem mrazu sem našla na klopi lakaja Žana. Sedel je tam, komolce je opiral ob kolena in z rokami je zakrival obraz.

„Kaj delate zdaj tukaj, Žan?“ — sem ga vprašala, in on se je dvignil nenadoma in se stresnil po vsem životu.

„Oprostite“ — sem mu rekla nato — „da vas plašim!“ — in še sedaj se spominjam, kako so bile moje besede tisti večer lahke in prostodušne. In vse se mi je zdelo tisti večer tako silno lepočudno! Nekako tako čuvstvo me je obhajalo, kakor bi ne bilo moje hrepenenje več brez cilja, kakor bi bilo uresničenje vseh mojih toplih želja popolnoma blizu. To je bil nekak obet, ki gre preko srca kakor ljubezniva, topla in božajoča roka, poslana od daljne in zaželjene sreče.

„Vi ste?“ — se je začudil Žan, sedel vnovič in iztegnil desnico, kakor bi iskal mojo roko.

„Kaj hočete?“ — sem ga vprašala, in odgovoril je s čudnim in turobnim glasom, da hoče mene.

Jaz mislim, da sem se takrat zasmejala, ampak tega se ne spominjam natančno. Pač pa mi je ostala v dobrem spominu noč, ki je sledila tistemu večeru.

Jug se je bil že vrnil, vse je bilo že tiho v vili, samo šumenje borov na vrtu se je čulo in zavijanje jesenske sape, ki je pihala zunaj. Jaz sem že ležala v postelji, sanjala sem, kakor sem sanjala vse tiste noči z odprtimi očmi, strmela v temo in čakala, da zaspim naposled svoje trudno in z vročimi sni prepredeno spanje. Vse tisto veselo razpoloženje, ki se je bilo polotilo tisti večer mojega srca, je naglo prešlo, tisto breznadno hrepenenje je leglo vanje, tisto nejasno bodočnost je slutila izmučena duša.

In ko sem tako strmela v temo, se je zunaj pred durmi nekaj zgenilo, približalo se je in naposled rahlo potrkalo na vrata.

Nenadoma me je bilo silno strah, skočila sem s postelje in stopila pred zaprte duri.

„Kdo je?“ — sem vprašala vsa plašna.

„Jaz!“ —

Spoznala sem Žanov glas in se hipoma pomirila. Prišlo mi je na pamet, da se je menda pripetilo spodaj kaj neprijetnega, in zato sem naglo odprla.

„Kaj se je zgodilo?“ — sem vprašala in v svetlobi lune, ki je sijala skozi okno, se mi je zazdel Žanov obraz silno bled. Kakor mrlič je bil videti, težko in trudno, kakor bolan na smrt, je prestopil prag, zaprl za seboj vrata in padel mahoma predme na kolena in se oklenil spodaj mojih golih nog.

„Jaz vas imam rad, jaz vas imam rad“ — je rekel z žalostnim glasom in se potem razjokal kakor dete.

(Konec prihodnjič.)

Jutranja rosa.

Je v jutru rosa na cvetlicah bila,
pa so pripluli k rožicam škrjančki:
„Nam ne zamerite, mi smo pijančki!“
In roso vso jim je druhal popila.

Takrat je Anica se prebudila.
On pa je bogvekje že bil na cesti
in je imel sedaj vse to na vesti,
da je s solzami posteljo močila.

A. Gradnik.

Strup.

Spisal Fr. Strnad.

(Dalje.)

akor plaha zver sem se skrival pred ljudmi. Vsak pogled me je vznemirjal, vsak ogovor me spravil v največjo zadrego. Vsako besedo sem razumel drugače kakor drugi ljudje, vsakemu človeku, ki se mi je bližal, sem podtikal namene, o katerih on nemara nič vedel ni. Pogosteje in pogosteje so se ponavljali dnevi, ko sem živel neprenehoma v trepetu, da sem nekaj zakrivil, da sem storil nekaj groznega, nekaj, zaradi česar me sovraži in preganja ves svet. Bežal sem pred ljudmi in bežal sam pred seboj, a da nisem mogel uteči sebi, svojim mislim, to je bilo pri tem najstrašnejše! Vedno zopet me je prešinilo prepričanje, da sem res tat, da sem res ubijalec, res požigalec . . .

Tako daleč me je bil spravil moj — dobri oče!

No, včasih sem se iztreznil toliko, da sem vedel, da nisem še ničesar takega storil, da bi se mi bilo bati . . . Toda olajšave mi taki hipi niso prinesli, ker se me je lotila takoj druga nič manj strašna misel, misel, da pač storim, česar še nisem, da moram, moram storiti, da moram postati ali tat . . . ali ubijalec . . . ali požigalec! . . . —

Včasih mi je bilo, kakor bi moral izmakniti kaj, kakor bi moral zadaviti koga, moral podtakniti ogenj, da bi švigal plamen kvišku proti nebu — kot simbol mojega groznega gneva . . .

Boril sem se zoper izkušnjo . . . zoper tisto grozno silo . . . molil sem in sem klet v svojem besnem obupu . . . zaman! . . .

Moja kri je bila otrovana in ni se dalo odvrniti več . . . —

✱

V šolo sem se bil povrnil apatičen, brez moči, brez vsake volje . . .

Od Gabrijele se nisem bil poslovil. Sram me je bilo, stopiti pred njo. In čemu bi se bil poslovljal? Bil sem uverjen, da je konec vsemu in da človeka, do katerega nima lastni oče ni trohice spoštovanja, nobeno dekle ljubiti ne more.

Niti tega ne vem, če sem materi segel tistikrat v roko, ko sem odhajal. Prav lahko mogoče, da sem v svoji zmedenosti, v svoji obupnosti šel kar tako . . .

Ko sem začel hoditi zopet v šolo, sem bil vedno kakor v omotici. Učil sem se še, bodisi iz navade, bodisi iz nekega temnega nagona, toda nobene energije nisem imel več in ničesar več se nisem naučil . . .

Na ljubljanskem gradu je drevo, na katerem sem presedel v prejšnjih časih marsikatero uro s knjigo v roki. Tudi zdaj sem zahajal še tjakaj. Bil sem tako lepo skrit tam! In meni je samota, samo samota še dobro dela . . .

Nekega dne sedim zopet gori. Ponavljal sem iz dogmatike dokaz o bitnosti sv. Trojice. Razumel nisem od vsega, kar sem čital, nič, a česar razumel nisem, tega se od nekaj tudi naučiti nisem mogel. Tudi se mi je zdelo vse to dokazovanje smešno, da, grešno. Kako naj se dokaže nekaj, kar je človeškemu umu nepojmljivo? In kaka logika to — vera in dokaz? Ne izključuje mar eno drugega? To dokazovanje vzbuja sumnjo, kakor bi bili oni, ki dokazujejo, v skrbeh za svojo vero, kakor bi sami prav ne zaupali njej . . .

Take abstraktne stvari mi sploh nikdar niso prijale in bilo mi je pusto v glavi, ko sem čital one čudne stavke, polne navidezne modrosti, a vendar tako prazne in duhomorne. Moje misli se niso hotele dati vkleniti . . . srce mi je polnilo neko čudno kopnenje . . . moja domišljija je razpenjala svoje peroti in polagoma sem pozabil na učenje . . . Strmel sem v daljavo. Pred mano se je dvigala stolna cerkev s svojo kupolo, s svojima ponosnima stolpoma, a moji pogledi so pluli dalje preko streh tja do ravnega polja, ki je dehtelo v mladem, živobojnem zelenju . . . tja do veličastnih vrhov v deviškem snegu lesketajočih se planin in tja do sinjega neba v njih ozadju, katerega jasna modrina je iz dalje kakor balzam vplivala na moje nemirne živce. Bil je krasen prizor, ki se je kazal mojim očem. Kočna, Grintavec, Ojstrica in drugi vrhovi so blesteli kakor ogromni briljanti, a med Brano in Planjavo se je bila zagozdila belkasta megla, da se je zdelo, kakor bi bil zgrajen velikanski most nad Kamniškim sedlom. Včasih sem zamižal za hip, kakor bi se moral odpočiti od premogočnega vtiska, potem pa sem iznova premeril s svojimi lepote žejnimi očmi vso to prekrasno širno ravan, ki je bila liki mehka, baržunasta preproga razgrnjena pred mano, iznova se divil nebotičnim vrhovom kamenitih gorskih velikanov, iznova občudoval nepopisno milino jasnega neba, ki je bila v svetem

miru razlita nad njimi . . . Pri srcu mi je bilo tako čudno mehko in razjokal bi se bil, razjokal vsled neke čudne, nepojmljive ganjenosti . . . Morda se nisem še nikdar tako živo in s tako dovtetnim srcem zavedal krasote, ki jo je v svoji mogočnosti nadela sama sebi stvarnica . . . morda nisem bil še nikdar tako prevzet od veličastva, ki se mi je razodevalo povsod, kamorkoli sem trenil, morda nisem še nikdar občutil toliko slasti ob pogledu v božji svet kakor tistokrat . . . In čim bolj sem se pogrezal v vso to prelest, tem bolj sem pozabljal vse ono trpko in bridko, ki je bilo doslej delež mojega žalostnega življenja, in tem bolj sem postajal človek, človek, kakršen bi bil, ko bi ne bila storila krutost mojega očeta vse kaj drugega iz mene. O, bilo je krasno, krasno! Po nebu so plavali lahki oblaki in meni se je zdelo, kakor bi se bil i jaz ločil od tal, kakor bi bil tudi jaz plaval in se dvigal v sinje višave . . . Bilo mi je kakor človeku, ki se mu sanja, da leti, leti skozi neskončne prostore . . . tisti čudovito prijetni občutek, tako prijeten menda zaradi tega, ker nima realne podlage, ker izvira zgolj iz človeške domišljije . . . Čimdalje bolj čudno mi je bilo pri srcu . . . Vse je nekako otrpnilo v meni . . . Na moje možgane je legla pozabnost . . . Spomini na preteklost so se mi bili razpršili . . . Ničesar nisem več vedel . . . Občutil sem vso slast nirvane . . .

Ali hipoma me zmoti nekaj. Vzdrmam se iz svojega snu podobnega stanja in zavem se zopet . . .

Mojega očesa se je bil dotaknil bleščeč solnčni žarek. Zdrnil sem se in ozrl v meri, odkoder se je bil pojavil. In tedaj uzrem nekaj, kar mi je pretreslo kosti in mozeg. Po poti, ki je vodila mimo na grad, sta gnala dva orožnika vklenjenega človeka. Nasajena bajoneta sta se lesketala v solnčni luči in odsev od njiju je bil zbodel moje oko. In tedaj se je završilo nekaj v meni, tedaj se je zgodilo nekaj čudnega, nepopisnega z menoj . . . Kakor bi se bilo nekaj zgrnilo pred mojimi očmi . . . Moj pogled je bil moten, toda videl sem vendarle . . . Videl sem s strašno natančnostjo nekaj čudnega, groznega . . . Počasi, umerjeno sta stopala ondi orožnika, njuna bajoneta sta se lesketala v žarkem solncu, a pred njima z vklenjenima rokama sem stopal — jaz — jaz sam! . . .

„Saj ni mogoče, saj ni mogoče!“

Stresal sem z glavo, otepala z rokama okrog sebe, da bi pregnal, da bi zabilal grozno prikazen . . . Zaman! — Moje oči so strmele . . . Saj ni mogoče! . . . Toda bil sem . . . bil sem jaz!

In tedaj sem vedel, da je dopolnjeno!

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“ mi je zabrnelo po ušesih. „Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“ je zašumelo po drevju . . . Kakor vihar se je vzdignilo . . . odmevalo bučno od hriba . . . valilo se kakor grom preko zelene ravni, zadelo se kakor hudourni oblak ob kamenite stene . . . „Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“ je odmevalo zopet nazaj . . . Stresel sem se in mraz mi je izpreletel ude.

Dovršeno, končano torej! Oče, oče, kaj si storil iz mene? Vse je bilo zaman, ves moj trud, vsi moji napori . . .

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“

Da, moralo se je zgoditi! Strup je učinkoval . . . Moja kri je bila otrovana. Moje srce je bilo utopljeno v srdju in gnevu, zato ni bilo nobene pomoči več! . . . Dovršeno . . . končano! — —

O mati, o Gabrijela! — — —

Zdrznil sem se, vzdramil, . . . Orožnika in zločinec pred njima so se bili skrili za ovinkom. Postalo mi je jasno, da sem gledal izrodek svoje bolne domišljije, toda potolažiti, umiriti se nisem mogel več. Vedel sem tudi tako, da je dovršeno, končano! . . . Moje srce, tisto mehko, dobro srce je bilo ugonobljeno, vse dobre kali v njem so bile zamorjene! . . . Ob misli na mater in Gabrijelo me je obšla neskončna bridkost. Razjokal sem se in ihtel sem na glas. Od mojega srca so kapale krvave kaplje. Toda vrnitve ni bilo več! Moja pot je bila z neizprosno roko odkazana! . . . Orožnika z nasajenima bajonetoma in pred njima vklenjen jaz! — — —

O Bog, o Bog! . . .

Vse se je bilo hipoma izpremenilo pred mojimi očmi. Zelena ravan me ni mikala več in pusti so se mi zdeli zdaj beli snežniki v sinji daljavi. Mrtva je narava, če je mrtvo srce, in lepote ni, če ni čuta zanjo! . . .

Skočil sem z drevesa, na katerem sem se še malo prej učil, in nastopil pot nizdol . . . Knjiga mi je zdrknila na tla. Ozrl sem se nanjo, a nisem je pobral. Od tistihdob nisem prijel za nobeno učno knjigo več. Če sem bil v šoli vprašan, sem molčal, molčal celo tedaj, ko bi bil lahko odgovoril. Profesorji so stresali glave, moji součenci so se čudili moji nevednosti, jaz pa sem občutil neko satansko veselje ob vsem tem . . .

✱

Mature niti nisem bil poskusil delati, tudi semestralno izpričevalo je bilo slabo. Kako bi si bil upal domov! Sicer — pa

česa naj bi bil tudi iskal doma? Pač so se mi včasih vračali trenotki, ko sem obžaloval, da sem se bil dal tako premagati neblagim čutom, trenotki, ko se mi je zdelo, da se moram skesati in prositi odpuščanja mater in Gabrijelo. Toda vse to je šlo zopet mimo mene brez trajnega vtiska. Da, za vsakim takim hipom je moje sovraštvo do očeta še bolj vzkipelo, ker sem se baš v takih trenotkih še bolj zavedal svoje nesreče in krivice, ki se mi je bila zgodila . . .

Ker torej po končanem šolskem letu nisem smel domov, sem šel v svet. Nastopil sem svojo pot s čudno apatijo in neverjetno brezmiselnostjo. Kakor človek brez cilja, človek, ki nima izgubiti ničesar . . . Prav nič nisem preudarjal, kake posledice nastanejo lahko in morajo nastati . . . Zgodi se, kar se hoče! . . .

Šel sem, a brez denarja se ne pride daleč. Da bi bil prosjačil, za to sem bil preponosen. Torej krasti! V istini mi je prišla ta misel! Ha, kako bi pač prijalo to mojemu očetu: on tak dostojanstvenik, njegov sin pa — tat! Potem naj bi bil kričal: „Tat!“ Mene bi ne bilo nič več bolelo, ker bi bil zaslužil ta priimek. A njega bi bilo peklo — peklo, ker bi bila sramota zadela njega! To bi bilo maščevanje! . . . Toda ne, krasti ne! Gabil bi se bil sam sebi, če bi bil učinil kaj tako podlega! Krasti ne, morda kaj drugega! . . . Morda napadem in ubijem koga! To bi bilo vsaj romantično, to bi vsaj pričalo, da imam pogum! . . .

Ha: „Tat . . . razbojnik . . . požigalec! . . .“

Da! ubijem koga, ali pa . . . O, le čakaj, oče, prilika se že ponudi! Tvoja volja se že še zgodi! . . . —

Hodil sem po svetu kakor izgubljen, ne da bi se bil zmenil za to, kdo me vidi, kdo me srečuje. Hodil sem, dokler nisem od lakote, žeje in utrujenosti onemogel ter obležal na cesti . . . Pobrali so me, dali mi toliko jesti in piti, da sem se zavedel, potem pa so preiskali moje žepe. In ko so se prepričali, da so prazni, so me poslali v malo častni družbi domov . . . Ah, to so hiteli ljudje skup, ko so spoznali mene, sina prvega dostojanstvenika, na sramotnem vozu! A jaz nisem videl nikogar, jaz sem videl samo blede obraz svojega očeta in občutil sem pri tem brezmejno razkošje . . . Samo obraz svojega očeta sem videl . . . O, nebeško je maščevanje! Kolika slast, dati duška svojemu toliko časa zadrževanemu gnevu! He, kako se bode tresel . . . kako bodo drgetale mišice na njegovem od onemogle togote prebledem licu! — Da, da, tresel se bode in od sramote ne bo vedel, kam bi se dejal! Videl sem ga v duhu

in srce mi je prekipovalo peklenškega veselja. Za vse to, kar mi je storil, zadene naposled tudi njega zasluženi udarec! . . .

Pred uradnim poslopjem so me odložili. Moje tovariše so odvedli v zapor, da si tam odpočijejo, mene pa so izpustili. Bil sem na svojem cilju, haha! Gori po hodnikih je bilo vse živo, ko sem stopil na dvorišče. Kakor ogenj se je razširila vest in ta vest je hitela pred mano . . . Ozrl sem se navzgor in zazdelo se mi je, kakor bi videl znano mi živobojno krilce, videl dvoje debelih kit, rumenih, kakor bi bili spleteni iz zlatih solnčnih žarkov, videl oni mili, sladki obrazek . . . Za hip me je zaskalelo v prsih, zakričal bi bil nepopisne boli, a takoj se me je lotila prejšnja apatija in brezčutnost . . .

Saj je bilo vse, vse izgubljeno! . . .

Dospevši na hodnik v drugem nadstropju, sem krenil proti očetovemu stanovanju. Čemu sem šel gori, sam ne vem. Morda iz gole navade. Stopal sem s trdim, silno samozavestnim korakom. Stopal sem mimo ljudi, a nisem se zmenil zanje. Pri nekem oknu je stala Gabrijela in zrla ven. Skrivala se je, a vendar sem jo zapazil. Ah, kolikokrat se mi je nasmehavala v prejšnjih časih skozi tisto okno! . . . Danes je samo strmela . . . Njeno lice je bilo blede, njene velike, lepe oči prestrašene. Ko sem se ozrl proti njej, jih je povesila. O, še en sam hip naj bi mi bile sijale! . . .

Ko sem vstopil v sobo, me je sprejela mati. Z razprostrtimi rokami je stopila proti meni in vzkliknila:

„Sin!“

Samo to edino besedo je jeknila, več ni mogla izpregovoriti. O, bila je obžalovanja vredna! Tako skrbna, tako neskončno dobra, a za vso svojo veliko dobrotost je uživala samo trpljenje in zdaj vrhu vsega še ta poslednji, ta najhujši udarec! . . . O, bila je obžalovanja vredna! Toda meni je bilo tistikrat čudno zakrknilo srce. Niti mati se mi ni smilila. Bil sem popolnoma brezčuten. Kakor iz kamena sem bil in rekel ji nisem ničesar, kar bi ji bilo ohladilo grozno bol. Obupno je vila roke. Naposled si je opomogla toliko, da je iznova vzkliknila:

„Sin . . . sin, kaj si storil?“

Jaz sem odvrnil hladno:

„Ničesar, mati! Kar se je zgodilo, ni moje delo! . . .“

A potem se mi je zgenilo nekaj v mojih prsih. Zdelo se mi je, kakor bi se moral opravičiti pred njo. In dostavil sem:

„Saj sem si prizadeval, mati, a bilo je vse zaman! . . .“

Precej nato je vstopil oče. V kotih ob ustih so mu stale pene in videlo se mu je, kako je besen.

„Vidiš, vidiš, vidiš!“ je hropel. „Kakor sem vedno trdil!“

Delal se je, kakor bi občutil neko zadoščenje materi nasproti. Saj jo je poslej lahko še huje mučil! Mogoče, da je njegovo satansko srce ob tej zavesti res polnilo nekako veselje. Toda močnejša je bila tisti hip v njem zavest, da je ponižan, osramočen. V svojem velikem srdu je zgrabil za palico ter začel neusmiljeno biti po meni. A jaz nisem čutil nič. Sprejemal sem z neko slastjo vse udarce. Bil sem prvič v življenju po zasluženju tepen. Naposled me je zadel udarec na glavo, da se mi je kri ulila. Videl sem še, kako je planila mati z dvignjenimi rokami proti njemu in zakričala: „Ti...ti...ti... Ubil si ga — o!... Moje dete, moje dete!...“

Potem sem se onesvestil in zgrudil — — —

*

(Konec prihodnjič.)

Log temni.

Pošastne sence križem belih stez
in lip dišečih to prorokovanje
in prve zvezde svit vrhu nebes
in široširoj tople, sladke sanje —
na skriti klopi sama jaz in ti . . .
Privij se k meni, dekle: log temni!

Nad črnim hribom gasne zadnji pas
krvi nebeške, vodometa šepet
in spodaj plava klic čez tiho vas,
plavaje gine in mrjoč trepet
in plah v daljave temne koprni
in ti drhtiš ob meni . . . Log temni . . .

Po zemlji hodi večna blagovest,
življenje dviga roke nad poljano, —
zato si ti nocoj tak dobra z mano
in vsa pokorna tvoja je prelest.
Solzico le pod tvojimi očmi
so našla ustna moja . . . Log temni . . .

Vladimir Levstik.

Književne novosti

Etbin Kristan: Ljubislava. Drama v petih dejanjih. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1907, Cena broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 20, po pošti 20 h več. To lepo delo, ki smo ga ocenili že ob uprizoritvi v našem gledališču, priporočamo vsem ljubiteljem dramske literature toplo v kupovanje.

Rado Murnik: Znanci. Povesti in orisi. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. — Cena broš. K 2—, eleg. v platno vez. K 3— (po pošti 20 h več).

Važno vprašanje pri slovenskem pisatelju je: „Ali ima kaj sovražnikov?“ „Ima tega in tega,“ morejo izvedenci navadno odgovoriti prav sigurno. — Ima li Murnik kaj sovražnikov? Preudarjamo in preudarjamo, a ne najdemo jih. To je tem bolj znamenito, ker skoraj ni človeka pri nas, ki bi ga ne bil Murnik kakorkoli okregal. Pa da mu tega nihče ne zameri, nihče pri nas, ki smo dovolj občutljivi? To izvira odtod, ker Murnik nikoli ne postane oseben, naj ima tudi v mislih kako določeno osebo, ampak daje svojim dovtipom in zasmehljajem vedno splošno ozadje: zna namreč iz dotične osebe izluščiti tip in proti tipu se obrača potem njegova ost in njegovo ščegetanje. To je eno. Drugo pa in v zvezi s tem je, da Murnik nikoli ni zloben; v njegovi službi ni vrag ali sovrag, ampak le navihani škrt. Zato čitamo tako radi in res z užitkom njegove humoreske in satire, daljše in krajše.

Murnik ni naprosto zbijalec šal in dovtipov; on je umetnik in hoče biti umetnik. Njegovim proizvodom se vidi, da jih ni iztresal in tudi ni hotel usipati kar iz koška; stroga in vestna preudarjenost se kaže na njih; učinkovito se vrši razvoj in praznih public in frazarske gostobesednosti pri njem ni. Že v prvih stavkih vsakega spisa spoznamo Murnika; tako daleko se razlikujejo njegovi izdelki od prisiljenih in pustih lažihumoresk raznih njegovih posnemalcev. Ima jih namreč — žal — precejšnje število; ti si izposojajo pri njem njegovo orodje, sploh ves njegov aparat. A ni še vsakdo kovač, ki nabija s kladivom in ščiplje s kleščami! Kovač je le Murnik, drugi so nabijači, ščiparji ali celo kovarji.

Kar neomejeno hvalo zasluži Murnik tudi zaradi svojega jezika. Tu je virtuozi; v jezikovni bogatosti ga prekaša ta in oni, a v plastičnosti in izklesanosti, se mi zdi, je on malodane edini svoje vrste. In baš njegov jezik je zanj silne važnosti; kajti dobro polovico humornosti on dosega z zgolj jezikovnimi sredstvi.

Skratka: Murnik ne uganja burk, ampak njegova šaljivost mu je tudi — resna stvar. Šaljivost mu ni samo namen, ampak pod njeno obliko so prikrite ideje, ki jih pisatelj postavlja v svet. To daje njegovim spisom trajno vrednost in omogočuje, da jih radi čitamo večkrat in večkrat, dočim maramo zgolj dovtipkarije poslušati le enkrat. Murnik je vrhutega v svojih nazorih jako preudaren in — da govorimo čisto po domače — zelo pameten človek. Bil je tak že v prvih svojih nastopih pred dobrimi desetimi leti, tedaj ko je Stritar opozarjal na njegov talent. Kako zdrav okus je kazal v svojem nastopu proti ondanjim dekadentom! Dobro se še vsi spominjamo, kako izborna je persifliral njih z mršavostjo načipkano poezijo, smešec jih z njih lastnimi orožjem; in kdo bi se ne bil zabaval ob koristnih karikaturah javnih nastopov, bobnečih govoranc in posurovelosti parlamentarnega občevanja?

Nasproti dekadentnemu praznobesedju in jezikovnemu hokuspokusu je Murnik vpeljal v slovstvo naša narečja in jim je dal nekako definitivno knjižno obliko: novo polje šaljivosti in originalnosti, a žal, še širše polje brezokusnega posnemanja — imitatorov, servum pecus! Narečje, ki je bilo v Murnikovih rokah fin instrument, je postalo v tujih rokah raglja klepetavosti ali surovosti. Murnikov „R Ibn džan“ in njegovi zastopniki ljubljanskega narečja so prave žive prikazni, primerne za slovstvo; kar pa je prišlo za njim, to so slovstveni spaki.

Tak je naš prvi humorist.

Pa ne smemo ga uvaževati le kot humorista. Že v svojih humoreskah je dal slutiti, da more izborni pisati tudi resno; saj so nekateri izmed njegovih prizorov že sami ob sebi taki, da jim je treba le pogladiti gube vragoljastega smeha, in spis postane resen, kakor bi ga ne prisojali humoristu. Posebno se prilaga Murniku malce sentimentalni ton, tisti, ki bralce in bralke boža najbolj. Saj je navadno tako: Kdor je pravi humorist, ta je navadno tudi nežen. Ta resna stran Murnikovega talenta stopa prav na dan v naši knjigi. V njegovem prvem zborniku („Navihanci“ 1902) vlada vseskozi humorist Murnik, v „Znancih“ se pomika humorist sam v ozadje ter prisoja svojim resnim spisom sam prvo mesto, po vsebini in po obsegu.

Srečno pa je ubral tudi nekako srednjo pot: resna snov, resna tendenca, a nekaj šaljive opreme. Taki so n. pr. spisi „Prvi poljub“, „Sramežljivi Jazon“, „Zaspanec“, tudi „Abstinenta“ in tragikomični „Večni snubač“ in deloma „Adam“. Izmed teh sta „Zaspanec“ in „Sramežljivi Janez“ obenem dobri kulturni sličici s psihično motivacijo: dve zgodovini našega dijaka s kmetov; eden se prerije s svojo zaspanostjo do mirnega kruha v službi pri odvetniku, zaspanem kakor on, drugi s svojo pridnostjo in nadarjenostjo do lepe službe, a zaradi svoje nerodne sramežljivosti in neodločnosti tudi do idile tihega pijančka. — Stara poštena žganjarja „Abstinenta“ pa sta risana tako ljubko, da bi ju človek najrajši kar posnemal. — Edinole burka je zadnji spis v „Znancih“: „Medvedarji“, ki pa je le srednje vrednosti. Spis „Petelinski in Praznoslamski“ je literarna satira na odnošaje med kritiki in pesniki, z dobrimi vložki.

Ostali spisi so resne vsebine, novele in novelete, mične občečloveške vsebine, zasnovane v tistem starejšem slogu, ki ga sestradani bralci, vzrasli le ob popru in česnu, tako hudo pogrešajo. Murnik prihaja o pravem času in dobro došel bo. Zdi se nam, kakor bi trkal na naše duri bodoči romanopisec, in spominjamo se njegovega klasičnega „Groga“, ki bi mogel postati nov mejnik v slovenskem romanopisju. A romanopisec še ni vstopil, dasi so mu odprta vrata; zadovoljni pa smo za zdaj tudi s prehodno dobo. Izmed osmerih resnih spisov se nam zdita najboljša „Gorjanski župnik“ in „Mali kavalir“; tu je na malo strah res cel roman, nobene srčne vezi ne pogrešamo. — Vredni so pa vsi spisi Murnikovega imena.

Dr. Jos. Tominšek.

Slovenska čitanka za tretji razred srednjih šol. Sestavil in izdal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Druga izdaja. Velja trdo vezana 2 K. V Celovcu. 1906. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. (Potrjena z odlokom c. kr. naučn. minist. dne 31. oktobra 1906, št. 40481.) Strani 192. — Druga izdaja slovenske čitanke za tretji razred srednjih šol se v marsičem razlikuje od prve izdaje, ki je izšla leta 1892., dasi ni to na naslovnem listu označeno. Dr. Sket je izpustil iz prve izdaje tele: a) prozaične sestavke: Pastirček. Narodna prav. J. Benignar; Delo je sladko. Sv. J. Zlatoust — A. Lesar; Pomen in vrednost kruha pri Slo-

vencih. H. Podkrajšek; Deželna ustava in pravo pri starih Slovanih. Po Jirečku A. Janežič; Opiljeni četrtak. Fr. Maselj; Škrat ali skrklič. Nar. prav. „Vrtec“; Ruski jemšček. Iv. Jeriša; Začetek ruskega mesta Prejeslavlja. Po Nestorju Fr. Levstik; Kovač. Nar. prav. L. Gorenjec; Zlata ruda. I. Gradačan; Ni nesreče brez sreče. „Novice“; Rudolf Habsburški. A. Umek; Boj Otokarja II. z Rudolfom I. Fr. Šuklje; Solne jame v Velički. Po češkem. R. Knaflič; Poletje. „Vrtec“; Kako so v Begunjah na Notranjskem zapodili Turka. I. Zarnik; Kralj Matjaž. Nar. prip. „Vrtec“; Gora. A. Koder; b) pesmi: Čista vest. I. Tomšič; Po Atilovi smrti. Fr. Cegnar; Spomni se name. I. Virk; Mlin. „Novice“; Življenje. I. Uršič; Roža Jerihanska. L. Pesjakova; Čas. Fr. Cegnar; Izvor pomladi. Stebor; Zlatica v Bogatinu. „Novice“; Pomlad. V. Orožen; Veseli majnik. P. Gros; Hudobni sinovi. Narodna srbska. Fr. Cegnar; Večer. Fr. Cegnar; Solnce. M. Kastelec; Pozabljeni očaki. J. Kersnik Senošek. V. Kurnik; Bog. M. Vilhar. Vsega skupaj je izpustil 35 berilnih sestavkov. Večina sestavkov, zlasti pesmi, je tako neokusnih, da smo dr. Sketu prav hvaležni, ker jih ne najdemo v novi izdaji več. Brez škode bi bile lahko odpadle še te pesmi, ki so pravzaprav jako neokretno rimana proza: Vinski trti. L. Svetec; Zlate resnice. A. Slomšek; Zima. M. Vilhar; Sv. Cirilu in Metodu. J. Bilec; Pozdrav pomladi. A. Pin. — Na novo je sprejel dr. Sket tele berilne sestavke: a) pesmi: Znamenje. S. Gregorčič; Kapela. A. Funtek; Praznik posvečuj! Po nar. prip. J. Jurčič; Smrt kneza Olega. Po rus. nar. Angel. Zdénčan; Čas slikar. A. Funtek; Kohinur. A. Aškerc; Janičar. A. Aškerc; Pred razpelom. A. Medved; b) prozaične sestavke: Iz prazgodovine slovenske. I. Šubic; Divji mož ali hostnik. J. Trdina; Vojvoda Ingo. Fr. Kos; Cestar. J. Stritar, Rudolf Habsburški. J. Apih; Valentin Vodnik kot dijak. P. Bohinjec; Skoz Boko Kotorsko. I. Lavtižar. Skupaj imamo v drugi izdaji 15 novih sestavkov, s katerimi smo vobče zadovoljni. Kar se tiče pesmi, bi bil dr. Sket dobro napravil, ako bi bil privzel še več odstavkov iz znanega Stritarjevega „Drobiža“ ali iz onih mehkočutnih, v srce segajočih Jenkovih obrazov iz narave; mladim bralcem bi se prilegla ta ali ona pesem iz novejša naše književnosti, recimo Kettejeva ali Aleksandrova. Med prozaičnimi sestavki bi radi brali še nekatere Ogrinčeve prizore iz prirode, n. pr. „Kita cvetja“, „Lipa“. Porabiti bi se bil dal tudi velepoetični prenežni Ogrinčev fragment „Božji volek“, natisnjen v II. letniku „Doma in Sveta“. Na vsak način bi morala obsegati čitanka več takih sestavkov, kakršen je Bohinjčev „Valentin Vodnik kot dijak“. Po sličnih črticah iz mladosti naših pesnikov, pisateljev in veljakev vedno rada poseza mladina. Čudno se nam zdi, zakaj ni vpletel dr. Sket n. pr. nekaj odlomkov iz prelepih Stritarjevih „Spominov“, katere je lani priobčila Mohorjeva družba v njegovih „Lešnikih“. In saj bi se vendar dalo najti kaj zanimivega tudi iz mladosti Prešerna, Jenka, Jurčiča, Levstika, Erjavca itd., kar bi se lahko povedalo našim nižjegimnazijcem.

Dr. Sket je v drugi izdaji nekatera berila razvrstil pregledneje, nego so bila razvrščena v prvi izdaji. Pogladi je semintja besedilo in popravil članke na podlagi Pleteršnikovega in Levčevega pravopisa. V vseh teh ozirih mu moramo le pritrditi. Nikakor pa se ne strinjamo z njim glede načina ali sistema, po katerem je uredil berila. Tu vztrajamo na onem stališču, ki smo ga pojasnili v lanskem „Zvonu“, ko smo ocenjevali novo izdajo njegove čitanke za I. razred. Vzdržujemo tudi naše takratne opazke glede kazala.

Metulji v podobah. 129 barvanih podob s slovenskimi, nemškimi in latinskimi imeni. Izdal in založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 80 h, po pošti 85 h.

Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 166. (U Zagrebu 1906), je prinesel poleg obsežne razprave dr. Tome Matica „Molièrovo komedije u Dobrovniku“ in poleg razprave dr. Dane Gruberja „Dalmacija za Ludovika I.“ (1358—1382, prvi del) tudi začetek študije dr. Stjepana Tropscha „Njemački prijevodi narodnih naših pjesama“. Po pravici pravi Tropsch — in to naj pomislijo tisti, ki žele v antologijah mnogo narodnega pesništva —: „Današnja širša publika, kakor naša, tako strana, izkazuje sicer narodni poeziji neko tradicionalno spoštovanje, ali je ne čita več.“ Ko mine čitanje, začne študij; ko je prestalo čuvstvo, zastavi misel; za stvarmi pride zgodovina; zato se v zadnji dobi množe študije o zgodovini narodne pesni in mednje spada tudi Tropscheva razprava. Najnavedem iz te študije, ki govori obširneje tudi o Kopitarju, posebe to, da so pesmi, priobčene leta 1818 v almanahu „Die Sängerefahrt“, prevodi Kopitarjevi.

Dr. Fr. Ilešič.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XI., zvezek 2., urednik dr. D. Boranić (Zagreb, 1906). — Bogato narodopisno gradivo krijejo dosedaj izišli zvezki tega Zbornika. Tudi za nestrokovnjaka bodo imele popolne in vsestranske slike vsega življenja posameznih krajev večjo zanimivost nego iztrgani poedini običaji. Kaj takega se čita kakor potopis, često kakor poglavje povesti. V pričujočem Zborniku opisuje v daljšem spisu Vladimir Arkalić „Obitelj u Bukovici“ (Dalmacija), črtice iz narodnega privatnega prava; med manjšimi prinosi nahajam narodno pripovedko iz Motnika na Kranjskem „Jež“. Osobito utegne zanimati poročilo Ivana Zovka, „Kaj narod v Hercegovini pripoveduje o Židovih (Jevrejih)“. Evo nekoliko o tem: „Naš narod nikakor ne veruje, da imajo dušo kakor drugi ljudje; imajo samo „paro“, svojo dušo so satanu prodali za paro; kakor so možje prodali svojo dušo za novce, tako so jo prodale ženske židinke za lepoto. Za ves beli svet ne bi prosti narod okusil židovske jedi. Židovje upajo, da jim pride mesijas iz vode. Prislovica: „Strah ga je smrti ko Židova“ i. dr. Imen imajo Židovi več nego kdo drug: Čifut, Čifo, Jevrej, Jahudija, Mošo, Mošikjo, Španjol, Židov, Žudija, Žudilj, Izraelčanin, Zec itd.

Dr. Fr. Ilešič.

Dr. A. Tresić Pavičić: „Preko Atlantika do Pacifica“. Život Hrvata u Sjevernoj Americi. Putopisna, estetska, ekonomska i politička promatranja. Nagradila „Matica Dalmatinska“. Izdao o svomu trošku Srećko Skakoc. Cena tej knjigi, o kateri še izpregovorimo, je 4 K. Naroča se pri založniku pod naslovom: Srećko Skakoc, Trst, Squero Nuovo 5.

Zum Geschick meiner Broschüre „Der Alpinist und Geograph Eduard Richter“. To je naslov 26 strani obsegajoče brošurice, ki jo je spisal v svojo obrambo proti znanim napadom profesor J. Frischauf in ki je izšla v Schwentnerjevi založbi v Ljubljani. — Lahko trdimo: Profesor Frischauf je postal žrtev svoje pravicoljubnosti. Sovraštvo njegovih rojakov ga je zadelo specijalno zato, ker je bil nam Slovencem prijazen in pravičen. Že iz tega vzroka bodo gori označeni njegov spis i pri nas z velikim zanimanjem čitali. — Cena enemu izvodu je 60 h, po pošti 65 h.

„**Novi akordi**“. Zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo. Urejuje dr. Gojmir Krek. Letnik VI., št. 6. Vsebina te številke, ki zaključuje VI. letnik, je sledeča: 1. Josip Procházka (Ljubljana), „Silhouetty“ I. za klavir. 2. Viktor Parma (Črnomelj), „Poslednja noč“ za en glas in klavir. 3. Mihael Rožanc (Ljubljana), „Roža“ za čveterospev. 4. Fran Gerbič (Ljubljana), „Spominski list“ za klavir. 5. Emil Adamič (Kamnik), „Po slovesu“ za ženski zbor. 6. Fran Ferjančič (Ljubljana), „Pevci smo slovenski mi“ za moški zbor. — Cena za leto 8 K, za pol leta 4 K 50 h, posamezni zvezki po 2 K. — Strokovnjaško oceno pri- nesemo pozneje.

Dva koncerta „Glasbene Matice“ — Verdija „Requiem“. Verdija rekviem, zložen leta 1874. za obletnico smrti pesnika Alessandra Manzoniya, ki se je obhajala v cerkvi sv. Marka v Milanu, se šteje med dela, katerih glasbena vrednost ne mine. Ob moči uporabljenih sredstev imponuje po velikih svojih pompozni- potezah, ki jih vzletno okriljuje v njih se izražujoči muzikalni genij. Verdi, ne- usahljiv vir učinkljive melodije, Verdi, rojen dramatik in ustvaritelj oper, ki jim je uspeh v najširših masah vsekdar zagotovljen, se je lotil uglasbenja turobnega be- sedila črne maše v poznih letih, potem, ko je že prestopil z „Aido“ (1871) v zadnje obdobje svojega vedno napredujočega umetniškega razvoja. Uživel se je v novo smer, v smer muzikalne drame, s katero je dal pravec novodobni italijanski operni tvorbi. V tej novi perijodi svojega delovanja se je povzpел Verdi na modernejša stališča, popustivši slog starejše italijanske opere, ki jo označuje v sebi zaokrožena arija, pevčeva partija, v katero edino je bil nanesen ves vzlet, vsa verva, da je edino le arija karakterizujoče učinkovala; nadomestil je sedaj Verdi starejši ta slog z orkestralno prekomponovanim dramatiškim prizorom in približal se je s tem ino- rodnom novodobnim muzikom, podrerajoč glasbo drami in stremeč po pravilnem in naravnem izrazu.

Globoki, strahu in groze pa upanja polni zmisel besedila črne maše, slikovita kremenitost liturgične te pesnitve, katere lapidarni stavki bude vedno nove dra- matske slike, so našli v Verdiju rutiniranega in temperamentnega uglasbitelja, Verdi pa v njih sceniški impulz k skladateljski tvorbi žive plastike in koloristiški izrazitih melodij, stopnjujočih se v svojem drhtenju od priglusenega ihtenja pa tja do eruptivnih vzklikov skesanega obupa. Karakterističnost in prepričevalnost Verdijevega rekviema vzbujata po resnosti, s katero je pojnil skladatelj besedilo, in po odu- ševljenosti, s katero mu je ustvaril svojo glasbo, ono spoštljivost, ki jo izražamo vzornim delom, vznašajočim naše čutenje, nosita v sebi znak veličastja ustvarja- jočega duha.

Da šine v marsičem dramatični izraz preko mej in da ni vselej brzdana ognjevitost Verdijeve južne krvi ko miline, katere smo vajeni v uglasbitvah litur- gičnih napevov, ni zameriti Verdiju, saj drugače ni mogel on, dramatiški skladatelj, ko mu prekipeva temperament, kakorkoli se krene. Kjer je z besedilom rekviema dana prilika do slikanja veličastnosti in burnosti, je Verdijev talent neoporekljivo zanimiv in uspešen, ker je le tu našel ono široko polje, na katerem more nemoteno razvijati vse svoje k elementarni sili nagnjene zmožnosti, zato je prva polovica nje-

govega rekviema tja do konca „Dies irae“ zmagovita in se povzpne rekviem do enakovredne višine zopet v zadnjem delu, v „Libera“. V srednjih delih rekviema, pri bolj doktrinarini vsebini besedila, pada Verdi na nekaj nižji nivô poskusov liričnega poigravanja s situacijskimi podrobnostmi, v katerih se kaže verziranega praktika, ki ne zaide nikdar v zadrego.

Z Verdijevim rekviemom je izbral koncertni vodja gosp. Hubad „Glasbeni Matici“ veledelo, katerega proizvodba ostane društvu v poseben ponos, občinstvo pa je seznanil z grandioznim umotvorom redke vrednosti. V dneh 7. in 8. maja v veliki dvorani „Uniona“ proizvajajo, je blestel rekviem ob reprodukciji vestno izšolanih zborov in pomnoženega orkestra, katerim je bil vodja g. Hubad mojster, ki zna izvesti ono živost, katere prekipeva Verdijevo delo. Nelahka je naloga solistom, obstati ob polnozvočju Verdijeve muzike. Odlikovali so se vsi. Znamenita sta pred vsem alt gospe Ivica dr. Wagnerjeve in bas opernega pevca gosp. Julija Betetta, mogočna sorodna si glasova izrazite in zdrave mogočnosti. V vseh legah polno doneči alt gospe dr. Wagnerjeve se je podal naravnost monumentalno v okvir proizvajanega dela. Sopran gospe Jeanette pl. dr. Foedranspergove diči svežost mladosti, s smelo lahkoto in zmagovito se dviga jasno v višine. Tenorska partija je bila poverjena gosp. Ernestu vitezu Cammaroti, izza zadnjih Matičnih koncertov dobro znanemu gostu iz Zagreba.

Dr. Vladimir Foerster.

Splošni pregled

† Josip Staré. Dne 13. maja je umrl v Ljubljani po daljši bolezni profesor in bivši ravnatelj realne gimnazije in višje trgoške šole v Zagrebu, znani pisatelj slovenski in dolgoletni sotrudnik našega lista, gosp. Josip Staré. Obširnejši spis o njegovem življenju in delovanju nam je obljubljen in ga priobčimo v prihodnji številki. Pokojnik je bil zlata slovanska duša, človek, ki ga je moral ljubiti vsakdo, ki je stopil kdaj z njim v dotiko. — Blag mu spomin!

Deželić Vladimir dr., Dva brata Ivan in Ljudevit Tomšić. Književno-povjesni prikaz (Zagreb, 1907). Na binkoštni ponedeljek so vzdali Ljudevitu Tomšiću, pedagogu in pisatelju hrvatskemu, na njegovo rojstno hišo na Vinici spominsko ploščo. Oskrbelo jo je zagrebško društvo „Braće hrvatskoga Zmaja“, društvo, ki si je postavilo enake cilje kakor ljubljanska „Akademija“, širitev prosvete, kulturno delo. Član tega društva, znani pisatelj in pesnik dr. Velimir Deželić, je o tej priliki izdal brošuro, ki se je razdelila med udeležnike svečanosti viniške. V njej opisuje književno delovanje Ljudevita Tomšića, ki je umrl pred petimi leti v Zagrebu, a tudi delovanja njegovega starejšega brata Ivana Tomšića, znanega slovenskega pedagoga in pisatelja, ki mu je že pred leti bila vzdana v rojstno hišo spominska plošča. „Zares redek slučaj. Dva brata sta tako zaslužna, da sta našla kolo spoštovateljev, ki jima postavljajo plošči. Ali še redkejši slučaj, da brata dobivata plošči od dveh plemen... Ivan jo je dobil od Slovencev, a Ljudevit od Hrvatov. Dva brata od dveh bratskih plemen. In tako bode na tej skromni slovenski hiši s tema spominskima ploščicama plastično izražen eden največjih idealov hrvatskega in slovenskega naroda... Na teh

dveh ploščah je vidno označen veliki ideal: Slovenac i Hrvat, bratu brat. Tujec, ki ga sreča zanese na Vinico pred hišo Ivana in Ljudevita Tomšiča, ne bo razumel, kaj značita ti dve plošči. A vsak Hrvat in Slovenec bode snel pokrivalo z glave pred tema ploščama in bo čul v duhu svojem, kako se od brda do brda, od reke do reke, od Triglava do Balkana vse jače in jače ori divna in veličastna pesem iz bratskega zagrljaja pred lice celega sveta: Slovenac i Hrvat, za uvek bratu brat." Tako piše Deželić v uvodu; nato prehaja k stvarnemu označevanju obeh bratov, vsakega posebe, a nazadnje ju primerja med seboj ter pravi: „Njuno delo je prevečeval en duh, delo jima je teklo paralelno, bila so leta, ko sta izdavalala skoro enaka dela z enakimi naslovi . . . Eden in drugi brat sta si ostala tako slična ne samo v javnem življenju, ampak tudi v privatnem." Bil je eden med Hrvati delaven Hrvat, drugi med Slovenci delaven Slovenec, oba pa iz ene hiše doma. In tako mora biti.

Dr. Fr. Ilešič.

Ivan pl. Zajc. V zadnjih dneh aprila meseca so se v Zagrebu vršile razne prireditve v proslavo znamenitega skladatelja Ivana pl. Zajca. Zunanji povod za to je dala uprizoritev njegovega najnovejšega dela — alegorične opere „Prvi greh“, pri kateri priliki so — nekoliko zapoznalo — praznovali tudi njegovo sedemdesetletnico. Ivan pl. Zajc je bil leta 1834. na Reki rojen in je brez dvojbe najplodovitejši skladatelj na slovanskem jugu. Dičnemu maestru kličemo i mi: Še mnoga leta!

Prešernova „Zdravica“ komponirana. Ruski komponist Gvozdoz jo je komponiral. Profesor varšavskega vseučilišča A. N. Sirotinin (Francev?) pa je letos poprosil predsedstvo „Slavjanskega Blagotvoriteljnega Družestva“ v Bolgariji, naj bi kateri bolgarski pesnik prevedel Prešernovo „Zdravico“ na bolgarski jezik, da bi se ob izvestnih prilikah mogla peti tudi bolgarski. Tej želji je ugodil D. K. Popov in Sirotinin je poslal njegov bolgarski prevod ruskemu komponistu. V organu imenovanega bolgarskega društva, v „Slavjanskem Glasu“, in sicer v drugi letošnji številki je objavljen bolgarski prevod: „Zdravica. Obědna pěsěna za mažki ko rě ā Capella. Dumi otъ F. Prešernъ, převodъ otъ D. K. Popovъ, muzika otъ H. Gvozdozъ.“ Vzeta pa ni vsa „Zdravica“, ampak samo tri kitice, in to prva, druga in četrta. Uglasbena utegne postati „Zdravica“ širom popularna.

Dr. Fr. Ilešič.

Slovenske pesmi med Hrvati. V Zagrebu izhaja dvakrat na mesec „Po-bratim“, zabavni in poučni list za odrasliju mladež. V lanskim peti številki je prinesel prevod Vilharjeve legende „Lesena riba“ od Adolfa Makale, v deveti številki Zupančičeve pesmi „Večer na moru“ od Ivana Rad. Reberskega, v enajsti številki od istega prevajalca Vide Jerajev „Balado“. V deveti številki so tudi „refleksije na svježem grobu slovenskog pjesnika“ Simona Gregorčiča (s sliko), ki jih je spisal isti g. Adolf Makale. To je vesel znak, da se baš list za odraslo mladež tako toplo zanima za našo književnost.

Dr. Fr. Ilešič.

Ruski slikarji. Rjepin je razstavil na zadnji „predvižni umetniški izložbi“ v Odesi nekaj novih prekrasnih umotvorov. Med njimi se posebno odlikujejo portreti grofa Solskega, pisatelja V. Stasova in Leonida Andrejeva ter slika „Na razvedkah“ (na rekognoscirovki), predstavlja joča mladega kazaka, na čigar licu sta vtisnjeni hkratu — opreznost in odločnost — Zdaj slika Rjepin ogromno sliko, ki jo je že davno zamislil in katera bo predočevala „Vračanje zaporožcev v ladji z nabega.“ Na ravno tej razstavi je vzbujalo pozornost tudi par slik N. K. Bodarevskega, stvaritelja prekrasne „Svatbe v Malorusiji“, in slika Bogdanova-

Bjelskega: „Talent“, predstavljajoča v kmetški sobi v somraku sedečega slabotnega, bedno oblečenega dečka, ki zre žalostno predse in igra na gosli. K. E. Makovskij, ki se je proslavil s svojim „Poljubnim običajem“ (Pocelujnyj obrjad) in s „studijo moške glave“, dvema biseroma ruske umetnosti, ki jo moremo občudovati v peterburškem „muzeju Aleksandra III.“, je ravnokar končal veliko zgodovinsko sliko iz življenja Dmitrija Samozvanca. Učenec znamenitega Viktorja Vasnecova, M. V. Nesterov, je razstavil konec februarja v Moskvi okolo sto svojih umotvorov, katerih dve tretjini sta religiozne vsebine. Med njimi največja in obenem morebiti tudi najdovršenejša je slika „Sveta Rusija“: Kristus stoji sredi svojih apostolov in blagoslovlja ruski narod, ki se zbira k njemu, proseč tolažbe v svoji nesreči. Razen te sta zdaj v Moskvi obenem še dve slikarski izložbi: 1) mladega, prerano umrlega slikarja V. E. Borisova-Muškatova, ki se je proslavil s svojimi gobelinami, „Bisernim nakitom“ in studijami k sliki „Harmonija“, in 2) „Društva ruskih umetnikov“, kjer vzbuja pozornost zbirka umotvorov finega, nežno rišočega F. V. Botkina, ki je živel, slikal in umrl (1895. l.) v tujini. Med drugimi se odlikujejo po svoji dovršenosti in krasoti dela A. Benua in risbe V. A. Sjerova.

P—a.

Listnica uredništva. Gosp. Sl. Pavlov v Mariboru. Vi ste uverjeni, tako posnemljemo iz Vašega pisma, da se je v „Zvonu“ natisnila že marsikatera slabša pesem, kot so Vaše. O takih stvarih ni da bi se človek prerekal. Toda pesmi, v katerih se nahajajo rime, kakor „zgubil — pustil“, vendar niso za tisk! Tudi motiv o „izgubljeni veri“ je že precej star! Sicer Vam pa nočemo vzeti vsega poguma! Mladi ste še in lahko postane še kaj iz Vas! —

Gospodična M. Z. v Gradcu. Vi pesnite na adresu urednikovo:

Vem, da pesmi moje	naj jih, kamor že hoče,
niso prav nič po modi;	pošlje: v nebesa ali v vica,
naj jih, kakor že hoče,	ali nazadnje še v pekel,
„Zvonov“ doktor presodi,	kar bo najbrž resnica . . .

No, če se hočemo že tako izražati, potem spadajo Vaši verzi vsekakor v vice! Treba jim še čiščenja, pile. In pa to morate znati bolje presoditi, kaj se sme priobčiti v „Zvonu“ in kaj se ne sme! — Kar pišete o žaljenju, si pač samo domišljate! . . . — Gosp. Barikova v Ljubljani. Prezgodaj ste začeli s pisateljevanjem! Najprej študirati, potem pisati! — F. M. K. Poslano ni za tisk, a nekaj je v Vaših pesmih, kar nas odvrta, izreči obsodbo nad njimi. Morda pošljete prihodnjič kaj dovršenejšega! — G. Phileas v Mariboru: Vaše pesmi kažejo talent. Samo tujega vpliva se skušajte otresti! Zadosti smo jih že čuli tistih o „vampirjih“ in „bakanalih“. Pesmico „V mraku“ natisnemo prilično, dasi nam naglas besede v njej ni povsem pogodu. Bolje je pač „sánjal“ nego „sanjál“! —

